

Treball de Fi de Màster

Màster Universitari en Enginyeria Industrial

Anàlisi d'associacions de memristors per a la generació de bits aleatoris per aplicacions de seguretat hardware

MEMÒRIA

Autora: Maitane Serrano Carranco
Directors: Daniel Arumí Delgado i Rosa Rodríguez Montañés
Convocatòria: Juny 2017

Escola Tècnica Superior
d'Enginyeria Industrial de Barcelona

1. RESUM

Aquest treball té com a objectiu l'anàlisi experimental del comportament elèctric de *memristors*. El *memristor* és el quart element fonamental dels circuits, predit al 1971 per Leon Chua i posteriorment implementant al 2008 per Stanley Williams i el seu equip als laboratoris HP.

A més, en aquest projecte també s'analitza el comportament de dos *memristors* en sèrie i la possibilitat de generar bits aleatoris amb aquesta configuració, la qual pot tenir aplicació en seguretat hardware, en concret, en la generació de claus de seguretat.

Per realitzar el assajos al laboratori de manera rigorosa i disposar de repetibilitat, es defineix i es posa a punt un set-up experimental, les interfícies necessàries, els bancs de proves, programes, etc. per als diferents tipus d'experiments realitzats.

Una vegada aquests s'han dut a terme, s'observa que tot i que els *memristors* solen patir una ràpida degradació per la falta de maduresa de la tecnologia –quedant-se bloquejats a un dels seus estats resistius–, el seu comportament és l'esperat i, quan s'associa en sèrie amb un altre *memristor*, sempre commuta un i és sempre el mateix per a tots els cicles.

A més, també es comprova com afecta la temperatura a les corbes característiques dels *memristors*, augmentant la aquest paràmetre a l'hora de realitzar-les i s'observa que no interfereix en el comportament dels dispositius.

Finalment, es proposa uns procediments de millora tant per a l'alliberament dels *memristors* que s'han quedat bloquejats tant de forma independent (un únic *memristor*), com a la configuració sèrie (dos *memristors*).

2. SUMARI

1. RESUM	2
2. SUMARI	4
3. INTRODUCCIÓ	6
3.1. Objectius del projecte.....	6
3.2. Abast del projecte.....	7
4. MEMRISTORS	8
4.1. Conceptes generals.....	8
4.2. Tecnologia dels <i>memristors</i> emprats	12
5. INTRODUCCIÓ A LA SEGURETAT HARDWARE	14
6. CARACTERITZACIÓ DE MEMRISTORS	16
6.1. Banc de treball.....	18
6.2. Resultats de l'experimentació	21
6.2.1. Cas habitual: <i>memristors</i> amb una ràpida degradació.....	22
6.3. Propostes de millora per als problemes trobats	25
7. CONFIGURACIÓ EN SÈRIE DE DOS MEMRISTORS	27
7.1. Banc de treball.....	30
7.2. Resultats de l'experimentació	33
7.2.1. Degradació dels <i>memristors</i>	34
7.2.2. <i>Memristors</i> amb alta resistència a la degradació.....	40
7.3. Propostes de millora per als problemes trobats	57
8. VARIACIÓ DE LA TEMPERATURA DE TREBALL	63
8.1. Banc de treball.....	63
8.2. Resultats de l'experimentació	65
9. PLANIFICACIÓ I PROGRAMACIÓ	68
10. ESTUDI ECONÒMIC	71
10.1. Costos associats als equips, llicències i components.....	71
10.2. Costos associats als recursos humans	73

10.3. Costos totals	74
11. CONCLUSIONS	75
12. AGRAÏMENTS	77
13. BIBLIOGRAFIA	78

3. INTRODUCCIÓ

El continu desenvolupament de la tecnologia i les comunicacions ha provocat una transformació global de la societat, augmentat la quantitat la informació intercanviada tant de forma local com a través de la xarxa. En aquest context, usuaris de tota mena han de poder confiar en què tota la transmissió d'informació es realitza de forma segura. Tot i que aquesta problemàtica no és nova, les amenaces i els atacs han augmentant al mateix ritme que evoluciona la societat de la informació. No obstant, les tècniques per preservar la seguretat de dita informació evoluciona a un ritme més lent. Un dels causants principals és l'ús massiu de dispositius portàtils, que poden fer múltiples tasques, moltes de les quals requereixen d'alguns tipus d'autenticació. Per aquest motiu, és de vital importància protegir la informació emmagatzemada en aquests dispositius enfront qualsevol tipus d'amenaça o atac malintencionat. Actualment, la forma més comuna de fer-ho és a través d'una clau secreta, emmagatzemada en una memòria no volàtil. Tanmateix, aquesta tècnica és cara i s'ha demostrat que és vulnerable.

Per aquesta raó, és necessari trobar i desenvolupar alternatives que millorin la seguretat dels circuits que contenen les claus. Els camps de recerca per trobar noves solucions exploren camins tant a nivell tecnològic com a nivell de circuit. Els memristors són una alternativa viable, no només per memòries, sinó també per aplicacions en seguretat. A nivell de circuit, s'investiga el desenvolupament d'un que generi internament una clau, sense necessitat d'utilitzar una memòria per aquesta finalitat.

En aquest projecte s'investiga la utilització de *memristors* per a la generació de bits aleatoris, que es puguin utilitzar posteriorment com a primitiva de seguretat en un circuit capaç de generar una clau de seguretat.

3.1. OBJECTIUS DEL PROJECTE

Els objectius principals d'aquest treball són:

1. Desenvolupar i validar un banc de treball per realitzar mesures experimentals per *memristors*, amb flexibilitat per modificar paràmetres dels experiments i facilitat per capturar i processar les dades obtingudes.

2. Analitzar i caracteritzar el comportament elèctric de *memristors*, a partir de la realització d'assajos experimentals, així com verificar l'efecte de la temperatura sobre el seu funcionament.
3. Analitzar experimentalment la configuració en sèrie de dos memristors per a la generació de bits aleatoris i la seva potencial aplicació en seguretat hardware.

Per últim, també es busca posar en pràctica els coneixements adquirits al llarg del màster i en particular a l'especialitat d'electrònica, com per exemple caracteritzar i analitzar components electrònics, ús d'aparells de mesura i d'assaig sofisticats, en l'anàlisi de dades, resoldre problemes que puguin aparèixer a nivell de circuit, etc.

3.2. ABAST DEL PROJECTE

Pel que fa a l'abast del projecte, primerament, i per tal d'emmarcar el treball en el context actual, es buscarà informació sobre els *memristors* i la tecnologia utilitzada per produir-los, tenint present les diferents tècniques que s'utilitzen per fabricar-los, ja que segons aquesta els dispositius presentaran unes característiques o d'altres. A més, també s'estudiaran les tecnologies emergents amb possible aplicació en seguretat hardware a l'actualitat així com les que són més adients per a tal fi.

A continuació, es realitzaran assajos que serveixin per caracteritzar els *memristors* de forma individual i s'analitzarà la seva durabilitat i robustesa.

Tot seguit es faran associacions de diversos memristors i s'estudiarà com es comporten per tal de determinar si tenen actuacions que puguin ser interessants per a seguretat hardware i la generació de bits aleatoris.

Finalment, s'analitzarà el comportament dels components en un entorn d'atacs malintencionats per tal de definir si realment són adients per a la protecció de dades, sent la situació testejada un entorn amb altes temperatures.

4. MEMRISTORS

Al llarg d'aquest apartat es presenten els diferents conceptes lligats als *memristors*, les tecnologies més utilitzades per fabricar-los així com l'emprada per als *memristors* en particular que s'utilitzen per al desenvolupament del projecte.

4.1. CONCEPTES GENERALS

Un *memristor* és [1] [2] qualsevol dispositiu amb dos terminals que presenti un bucle d'histèresi peggat en el pla V-I quan és accionat per qualsevol forma d'ona periòdica bipolar de tensió o corrent, independentment de les seves condicions inicials, tal i com es mostra a l'exemple de la Figura 4.1. [3] [4].

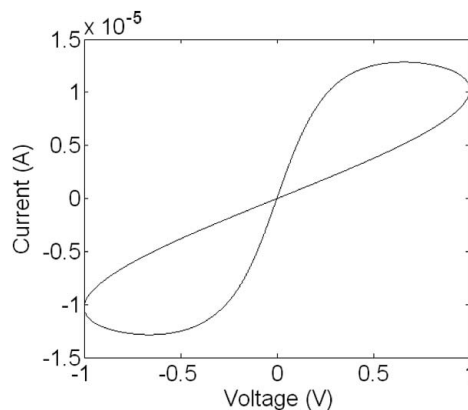

Figura 4.1. Corba ideal d'un memristor bipolar [4]

La principal característica dels *memristors* és que es comporten com una resistència amb memòria, la qual depèn de les accions elèctriques aplicades anteriorment al dispositiu.

Aquests tenen com a mínim dos estats resistius ben diferenciats: l'estat de resistència alta (HRS, per les seves sigles en anglès “*high resistance state*”) i el de resistència baixa (LRS, provinent de “*low resistance state*”), dels quals el rati entre ells sol estar entre 10^3 i 10^6 [4], conegut com a “finestra del *memristor*”. Per tal d'iniciar aquest comportament resistiu, en diversos tipus de *memristors* cal fer un procés de formació (conegut com *forming*, del seu nom en anglès), consistent en l'aplicació d'un voltatge diferent al de SET –que és aquell que provoca el pas de HRS a LRS– i RESET –el que provoca el pas de HRS a LRS– i així inicialitzar-lo a LRS; fent que el dispositiu passi de tenir un comportament resistiu lineal al de commutació típic dels

memristors.

Els tipus bàsics de *memristors* són, tal i com es mostra a la Figura 4.2:

- *Electrochemical metalization bridge* (EMB) o de conducció a través d'ions [5]. Representats a la Figura 4.2 a) i fonamentats en el transport de cations metàl·lics i les reaccions redox entre els dos terminals metàl·lics i l'electròlit o bé entre l'aïllant i els metalls, segons la seva estructura (que ha de ser asimètrica). A més, el procés de commutació depèn de la formació d'un camí o filament conductor a través de l'aïllant o el semiconductor que pot ser creat i eliminat de forma controlada (també conegut com CF, pel seu nom en anglès: “*Conductive filaments*”). Tot i que hi ha diferents tecnologies per crear aquest tipus de *memristors* (dispositius calcogenurs foto-dopats, dispositius calcogenurs a capes, etc.), tots es basen en un procés de commutació semblant: Els cations que formen els CFs provenen de l'oxidació de l'ànode, aquests són transportats a través de l'electròlit/aïllant gràcies el camp aplicat i, conseqüentment, es redueixen els ions amb els electrons lliures del càtode.
- *Metal oxide-bipolar filamentary* (MO_xBF) [6] [7]. Aquest tipus de *memristor* (Figura 4.2 b)) igual que la tipologia anterior té una estructurada de metall-òxid-metall, que ha de ser asimètrica. Per tal de poder commutar correctament, necessita ser “format” electrònicament (o “*electroforming*” o simplement “*forming*” en anglès). Al fer-lo, inicialment, es fa una ruptura temporal del dielèctric causant que els ions flueixin cap a l'ànode (o elèctrode òhmic) per l'alt camp elèctric. Allà són descarregats o reaccionen amb els materials oxidables de l'ànode formant una capa d'òxid, segons quins siguin els materials que el formen. Aquest desplaçament dels ions, provoca que en l'aïllant es generin vacants d'oxigen o precipitats de metall que porten a la formació de filaments conductors entre els elèctrodes, que donen lloc a un camí de baixa resistència per on circula el corrent, i per tant el dispositiu en aquest estat té una resistència baixa. Cal afegir que el comportament que apareix en el *forming* és el mateix que en el procés de SET, amb la diferència que en el cas del primer cal aplicar un voltatge més elevat, perquè el dispositiu té menys defectes intrínsecs; mentre que en els posteriors cicles només una part dels defectes –els que estan a prop dels elèctrodes– són recuperats al fer la operació de RESET. En aquest, els ions d'oxigen tornen a l'aïllant i es recombinen amb les vacants d'oxigen o oxiden els precipitats de metall, fent que el *memristor* torni a HRS.

Per tal de canviar d'HRS a LRS (SET) cal aplicar un determinat voltatge de bias positiu a l'elèctrode òhmic i magnitud adequada (V_{SET}) i per fer el pas invers (RESET) s'ha d'aplicar un voltatge de polaritat invertida al de SET (V_{RESET}).

- *Metal oxide-unipolar filamentary* (MO_xUF) [8]. Aquest tipus de *memristors* tenen una estructura elèctrode-òxid-elèctrode, tal i com es pot veure a la Figura 4.2 c). No obstant això, a diferència de les classes comentades prèviament, no requereix asimetria entre els dos elèctrodes. Pel que fa al procés de commutació entre estats resistius, l'operació de SET estressa el dispositiu amb un corrent constant, fet que provoca que les vacants d'oxigen apareguin i s'acumulin per formar un filament conductor al llarg del òxid, donant lloc a que el *memristor* passi a LRS. El procés de RESET elimina la limitació de corrent i l'efecte Joule provinent de l'alta densitat de càrrega provoca que la zona del CF més fina es trenqui i dissolgui, fent que la resistència augmenti i el *memristor* passi a estar en HRS.
- *Metal oxide-bipolar nonfilamentary* (MO_xBN). L'estructura típica d'aquesta tipologia és una bicapa d'òxid envoltada per dos elèctrodes inerts (Figura 4.2 d)), com per exemple platí [9]. La bicapa d'òxid consisteix en un òxid metàl·lic conductor, el qual ho és a causa de tenir deficiència d'oxigen, i un metall estequiomètric aïllant. El *forming* no és necessari en aquest tipus de *memristors*, el qual pot eliminar part de la variació entre dispositius. La diferència principal entre aquest tipus de *memristors* i els altres tres, és que la commutació es dona al llarg de tota l'àrea activa del dispositiu i es basa en la generació i separació de les parelles interstici-vacant en aplicar un gran camp elèctric, tal i com es fa per la segona categoria comentada. No obstant això, la densitat de corrent és molt menor que en aquest tipus de dispositius. L'operació de SET es dona quan un voltatge positiu s'aplica a l'elèctrode adjacent a l'òxid metàl·lic conductor, traient els anions d'oxigen de l'aïllant i atraient vacants carregades positivament a aquesta capa. En aquest estat la conducció electrònica a través de la capa és potenciada i el *memristor* es troba en LRS. Durant el RESET, els anions d'oxigen tornen a la capa aïllant. En aquesta situació la barrera d'electrons a la capa conductora és més alta, a causa de la càrrega negativa dels anions d'oxigen, i per tant la conductivitat d'electrons és reduïda, passant el dispositiu a HRS.

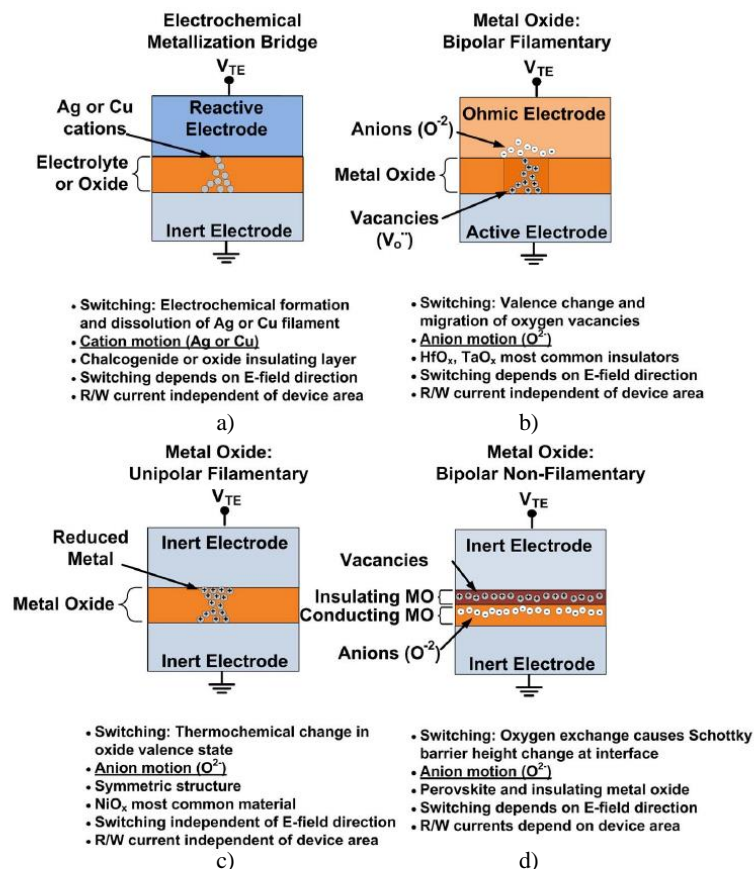

Figura 4.2. Tipus de memristors i característiques principals d'aquests. a) EMB b) MO_xBF c) MO_xUF d) MO_xBN [3]

Pel que respecta a les característiques dels *memristors* més enllà del seu comportament resistiu i estructura física, en destaquen les següents:

- No volatilitat. Els *memristors* retenen el seu valor de resistència quan no se'ls subministra energia.
- Bidireccionalitat. Alguns *memristors* bipolars (els que tenen un voltatge de RESET de diferent polaritat que el de SET) presenten un comportament similar independentment de la polaritat del voltatge o corrent aplicat, seguint força fidelment la corba ideal I-V mostrada a la Figura 4.1.
- No linealitat de les seves corbes característiques, degut a que els seu comportament depèn tant del temps com del voltatge aplicat.
- Robustesa en front a la radiació, degut a la propietat del material amb què estan fabricats.
- Estabilitat amb la temperatura, sobre tot en el cas dels *memristors* de TiO_2 .

A la Figura 4.1 es pot observar la corba característica ideal (intensitat de corrent en funció del voltatge) dels *memristors* bipolars, ja que són el tipus de *memristors* que s'utilitzaran en aquest projecte, i que també es coneix com corba de papallona.

Per últim, cal afegir que les tecnologies emprades per fabricar *memristors* són immadures i encara estan en procés de desenvolupament.

4.2. TECNOLOGIA DELS MEMRISTORS EMPRATS

Pel que fa als *memristors* utilitzats per aquest projecte [10], són dispositius desenvolupats per Knowm. De les quatre categories mencionades anteriorment, els *memristors* emprats es classifiquen dins la quarta: *metal oxide-bipolar nonfilamentary* (MO_xBN [11]). Aquests són bipolars i estan estructurats de la forma indicada a la

Figura 4.3, organitzats així per tal de permetre la conducció d'ions metàl·lics a través del material calcogenur. Els dispositius es fabriquen amb una capa metàl·lica que s'oxida fàcilment, situada a prop d'uns dels elèctrodes (fets de tungstè). Quan s'aplica un voltatge a través del dispositiu amb el potencial més positiu a l'elèctrode més proper a aquesta, s'oxida per formar ions. Aquest procés és el de formació.

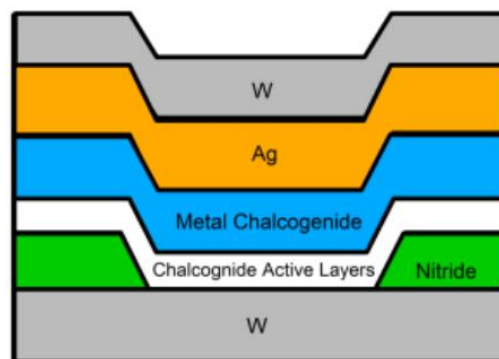

Figura 4.3. Estructura dels memristors utilitzats [10]

Una vegada format, els ions es mouen a través del dispositiu fins a l'elèctrode de menys potencial. Aquests ions es mouen a través d'una capa de material calcogenur amorf, que és la indicada a la figura com "*active layer*" o capa activa, i arriben a l'elèctrode de menys potencial on són reduïts a la seva forma metàl·lica i formant un camí conductor entre els dos elèctrodes que travessa el material de la capa activa, disminuint la resistència del dispositiu (pas a LRS). Si s'intercanvia la direcció del potencial aplicat, es provoca que el canal conductor creat es

dissolgui i augmenti la resistència (pas a HRS).

El fabricant produeix tres variants de *memristors*, en funció del metall introduït a la capa activa durant la fabricació: tungstè, estany o crom. En el cas dels *memristors* utilitzats, la variació triada és la primera.

A més, es venen tant amb encapsulat (vuit *memristors* per xip) com en dau (porció d'oblea amb 180 dispositius). D'aquests dos tipus, s'han utilitzat únicament amb encapsulat.

5. INTRODUCCIÓ A LA SEGURETAT HARDWARE

Actualment cada vegada és més habitual l'ús quotidià de dispositius mòbils i els encastats (també coneguts com dispositius “*embedded*” en anglès), com són els *smartphones*, *smartwatches*, *gps*, *videoconsoles*, etc. En moltes d'aquestes tasques, cal que aquests dispositius tractin amb informació confidencial o bé que s'autentifiquin de forma segura amb un tercer [12].

A causa de la pròpia naturalesa dels dispositius, un dels riscos que s'han de contemplar a l'hora de dissenyar la seguretat d'aquests dispositius és el fet que poden estar treballant en un ambient no segur on un possible atacant pot tenir un cert accés al sistema.

La millor forma de proveir aquesta seguretat, actualment, és a través de situar claus secretes a EEPROM (Memòria de només lectura, programable i esborrable elèctricament, de les seves sigles en anglès) o bé a través d'SRAMs (Memòria estàtica d'accés aleatori) que necessiten estar sempre alimentades externament, i en ambdós casos incloent circuits per evitar la intrusió. No obstant això, aquest tipus d'actuació és cara i requereix una gran superfície de disseny i, tot i proporcionar un grau de protecció acceptable, s'han mostrat vulnerables a alguns mecanismes d'atac.

Les funcions físiques no clonables (PUFs, de les sigles en anglès) són una alternativa molt prometedora per autenticació i l'emmagatzematge de claus secretes, ja que extreuen el “secret” de les característiques físiques del circuit integrat i, per tant, no necessiten EEPROMs o altres tècniques utilitzades avui dia. Aquest dispositius es basen en la idea de que, tot i que el procés de producció i les màscares emprades siguin iguals entre circuits integrats, hi ha petites diferències entre ells a causa de la variabilitat existent en el procés de fabricació, aprofitant-se així d'aquesta per obtenir informació “secreta” que és única per cada xip. És a dir, tenen una característica (o més d'una) que no es pot conèixer a priori i que sempre romandrà igual. Alguns exemples d'aquestes característiques úniques per a cada dispositiu són els retards de les portes lògiques, l'estat memoritzat de les SRAM a l'iniciar-les o les tensions llindars.

A més, les PUF ofereixen una sèrie d'avantatges respecte els mètodes estàndard de seguretat. D'una banda, el *hardware* per implementar-los és senzill de fabricar i consumeix menys energia i àrea de disseny que les solucions comentades anteriorment, part del fet que aquestes requereixen o bé capes addicionals en la seva producció (en el cas de les EEPROMs) o una

alimentació continua en cas de les RAMs. A més, el fet que el “secret” s’obtingui a partir de les característiques del circuit integrat, en comptes d’estar emmagatzemat directament a la memòria, fa que el xip hagi d’estar alimentat per que el secret estigui en aquesta (la qual cosa només es fa quan és necessari). Això comporta que els atacs s’han de donar només quan aquest està alimentat perquè n’aconsegueixin la informació. D’altra banda, també cal afegir que els atacs que no modifiquen les característiques físiques del circuit de les quals s’obtenen el secret són més difícils de realitzar.

Pel que fa als usos que se’ls poden donar als PUFs, hi ha bàsicament dos: Autenticació a baix cost i generació i emmagatzematge de claus de seguretat. I en base a aquestes dues aplicacions, es donen dos classes de dispositius: “*strong*” PUFs, o PUFs forts, i “*weak*” PUFs, o PUFs febles. Els primers s’utilitzen per autenticació i els segons per a emmagatzematge de claus de seguretat.

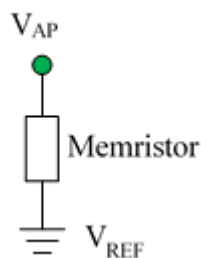
En aquest context, podria ser interessant l’ús de *memristors* com a cel·la bàsica per al desenvolupament de PUFs.

6. CARACTERITZACIÓ DE MEMRISTORS

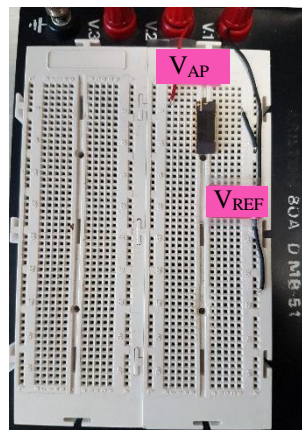
La caracterització elèctrica de *memristors* consisteix a mesurar el corrent que circula a través d'ell –o la resistència que té– quan se li apliquen diferents valors de voltatge per representar, posteriorment, els valors trobats d'intensitat per a cada voltatge. Un exemple de característica és el que s'ha mostrat a la Figura 4.1.

Amb aquesta corba es pot observar el rati que hi ha entre els estats d'alta i baixa resistència (la finestra del *memristor*) i alhora permet verificar si el *memristor* té un funcionament correcte.

No obstant això, quan el *memristor* no s'ha utilitzat prèviament cal formar-lo i amb l'objectiu de que s'obtinguin els millors resultats, se segueix el procediment indicat pel fabricant [10], consistent a aplicar una rampa de 0 V a +1 V (Figura 6.2 a) i amb una limitació de corrent d'un microamper al punt V_{AP} de la Figura 6.1 a), en la que s'observa l'esquema elèctric utilitzat per fer el *forming* i que coincideix amb la utilitzada per a la caracterització.

a)

b)

Figura 6.1. a) Esquema elèctric pel forming i la caracterització

b) Muntatge físic de l'esquema elèctric

Tal i com es pot veure a la figura, les connexions i voltatges necessaris per formar-lo i caracteritzar-lo no són complexes, simplement cal una font de tensió, que ha de poder ser controlada tant a nivell de voltatge com de limitació de corrent, i la referència de zero volts per a l'alimentació.

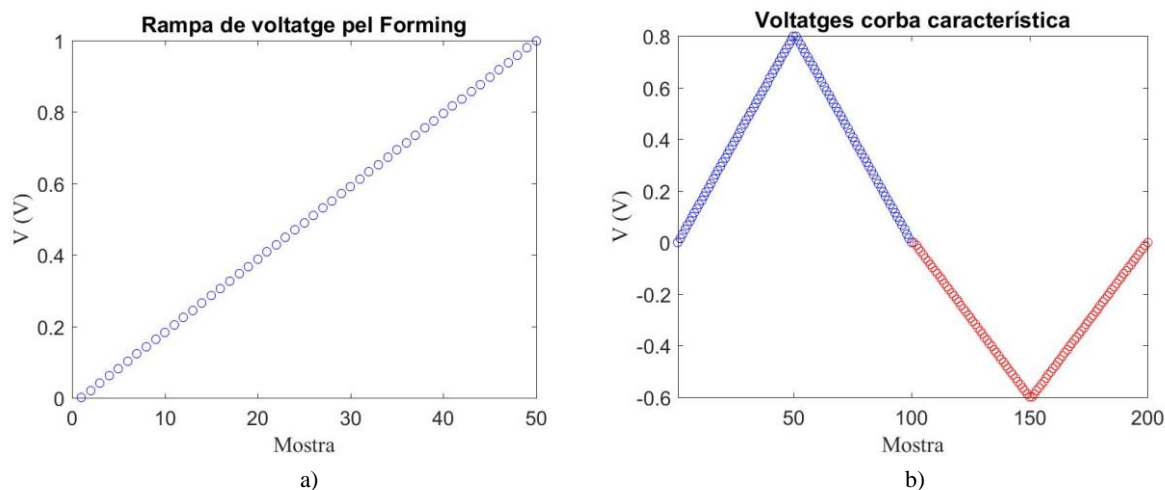

Figura 6.2. a) Rampa de voltatge aplicada pel forming

b) Rampes de voltatge per les corbes de papallona

Cal afegir que al fer el *forming*, si aquest es realitza correctament, el corrent a través del *memristor* arribarà a la limitació del corrent abans de tenir +1 V aplicat a ell, fent que s'apliqui el voltatge màxim sense superar el *compliance* i donant lloc a una corba V-I similar a la mostrada a la Figura 6.3.

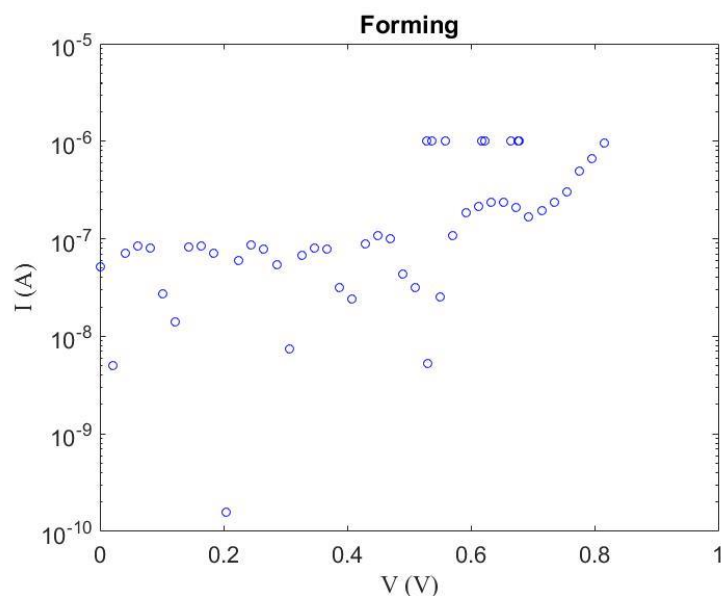

Figura 6.3. Corba experimental V-I al fer el forming

Una vegada el filament conductor del *memristor* ja s'ha format, per caracteritzar-lo s'aplica al punt indicat com V_{AP} a la Figura 6.1 a), una ona sinusoidal o triangular que varii entre dos voltatges límit (Figura 6.2 b)), amb els quals el *memristor* ja ha commutat i s'ha estabilitzat el seu comportament, tot afegint una limitació del corrent –per exemple 1 mA– per evitar que el

memristor es faci malbé per un gran pas de corrent. Tot i que aquests voltatges poden variar una mica en funció del *memristor*, s'ha observat que en general un V^+ (voltatge límit positiu o de SET, el màxim de la corba en blau a la Figura 6.2 b)) de 0,8 V és suficient perquè commuti a LRS, i un voltatge V^- (voltatge límit negatiu o de RESET, el mínim de la corba en vermell a la Figura 6.2 b)) de -0,6 V és suficient perquè commuti a HRS, ja que uns voltatges més alts en mòdul solen ser una aportació d'energia al *memristor* que no l'ajuda a acabar el canvi d'estat (n'hi ha prou amb menys voltatge) però sí provoca que cada vegada es carregui més un dels dos estats, provocant que a la llarga el *memristor* es desequilibri i es bloquegi a un dels dos, tal i com es comenta més endavant a l'apartat 6.3. A la Figura 6.4 es mostren vint cicles de la resposta d'un *memristor* amb les corbes característiques (o DC) que indiquen un bon funcionament del *memristor*, entre els valors de tensió +0,8 V i -0,6 V. Cal notar, d'una banda, que a la branca positiva (en blau), el corrent arriba a la limitació d'1 mA abans d'arribar a V_{SET} , raó per la qual el voltatge no passa de +0,6 V i de l'altra, que l'eix d'ordenades és logarítmic.

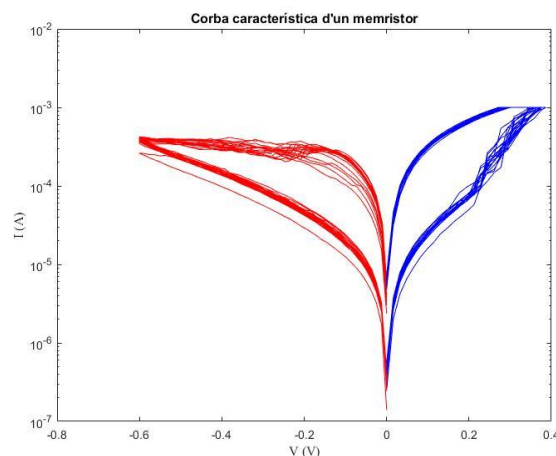

Figura 6.4. Vint cicles de papallona d'un memristor. Corbes esperades

6.1. BANC DE TREBALL

Per tal de dur a terme el *forming* i la caracterització d'un *memristor* es necessiten una sèrie d'eines de les que cal disposar:

- Una *protoboard* on muntar el circuit indicat a la Figura 6.1. A la Figura 6.5 es mostra una imatge del suport utilitzat.

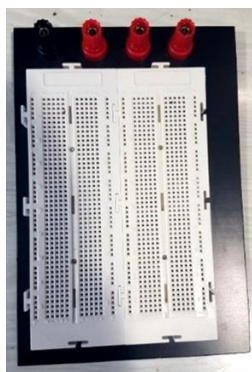

Figura 6.5. Protoboard on es munta el circuit

- Un *memristor* o, en funció de com ho produeixi el proveïdor, un xip amb un seguit de *memristors* del qual només s'utilitzarà un per a aquest test individual de cada dispositiu. A la Figura 6.6 es veu un xip de 8 *memristors* de la marca Knowm utilitzat per al projecte.

Figura 6.6. Xip de 8 memristors Knowm

- Una font de tensió variable, que permeti realitzar les corbes de voltatge comentades anteriorment. En aquest projecte s'utilitza el Precision Source/measure Unit (o SMU) B2912A d'Agilent [13], que es controla a través d'un ordinador, i que es pot veure a la Figura 6.7.

Figura 6.7. Vista frontal de l'SMU

A la Figura 6.8 es mostra l'SMU connectat a la protoboard de la forma indicada a la Figura 6.1 b), per enviar els senyals adients al *memristor*.

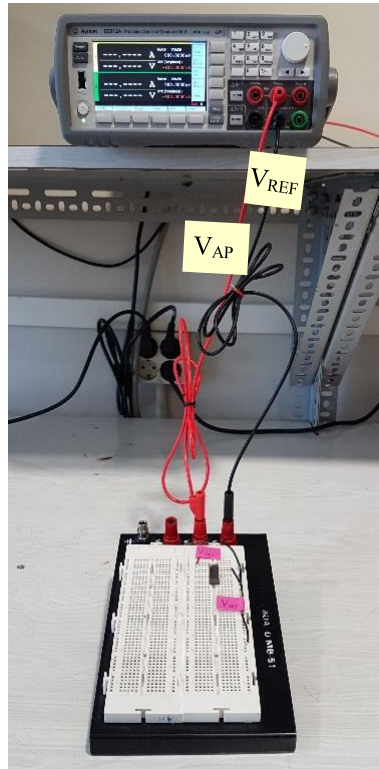

Figura 6.8. Connexió de l'SMU al circuit de la caracterització i forming

- Un ordinador per controlar l'SMU, connectat a aquest a través del port GPIB [14], ja que l'USB no permet el control simultani dels dos canals de l'aparell, la qual cosa és necessària per futures configuracions en què s'envien dos senyals alhora, una per cada canal. Aquest ordinador ha de tenir instal·lat el programa MATLAB, ja que serà l'utilitzat per controlar l'aparell. A més, per tal que el programa sigui capaç de controlar i comunicar-se amb l'SMU cal instal·lar una llibreria que permet fer-ho, anomenada Control Instrument Toolbox™ [15] i un controlador de l'aparell per a MATLAB [16].
- Un programa per a l'ordinador que controli l'SMU [17]. Donat que el programa facilitat pel fabricant (Quick IV Measurement Software) és massa limitat –no permetent per exemple repetir més d'un cert nombre de vegades una ona, la qual cosa dificulta futurs assajos, com la configuració sèrie, on interessa fer el màxim nombre de cicles seguits possible– es decideix utilitzar un programa desenvolupat en MATLAB a través del qual

es fa el *forming* i les corbes característiques, enviant comandes en llenguatge SCPI (de les sigles en anglès Standard Commands for Programmable Instruments), que permet controlar aparells de test i mesura [18]. A grans trets, primer es fa el *forming* aplicant a V_{AP} (Figura 6.3) una rampa de tensió des de 0 fins a +1 V –com es mostra a la Figura 6.2 a)–, limitant el corrent a 1 μ A guardant les dades a un fitxer i generant un gràfic V-I. A continuació es fan tants cicles com l'usuari del programa indiqui de corbes característiques: fent una ona triangular que va des de 0 V fins al voltatge triat com a V_{SET} i de V_{SET} fins a 0 V i després una de 0 V fins a V_{RST} i de V_{RST} a 0 V, per tot seguit guardar cada cicle en dos fitxers de text (un inclou la part positiva de l'ona triangular i l'altre la part negativa). Es pot veure un cicle d'aquest tipus de corba a la Figura 6.2 b). Per últim, cal destacar que en el programa es poden habilitar i deshabilitar ambdues opcions de forma separada, per si es vol fer només el *forming* o les corbes característiques i que ambdues coses es fan per als dos canals de l'SMU, podent formar i caracteritzar alhora dos *memristors*.

A l'annex A es pot veure el codi complet del programa.

- Un altre programa desenvolupat en MATLAB [17] [18] que a partir de les dades guardades pel programa anterior d'assajos passats, dibuixa el gràfic V-I dels cicles desitjats de l'experiment (tot i que per defecte es dibuixen tots els cicles de l'experiment). Als annexos A5 i A6 es pot veure el codi complet del programa.

6.2. RESULTATS DE L'EXPERIMENTACIÓ

Amb l'objectiu de trobar les corbes característiques dels *memristors* i estudiar el seu comportament, s'ha utilitzat totes les eines abans esmentades en diversos *memristors*.

El que s'ha pogut observar és que es troben principalment dos tipus de comportament:

1. Ràpida degradació del *memristor*: després de fer el *forming* i aplicar pocs cicles de corba característica, el *memristor* es queda bloquejat en un dels estats, no sent capaç de commutar. Tot i que el nombre de cicles que suporten aquest tipus de *memristors* depèn molt del dispositiu que s'està provant, sempre és inferior a l'indicat pel fabricant (cinquanta milions de cicles [10]), i en general va entre no funcionar bé en el *forming* – havent de repetir-lo unes quantes vegades– i suportar poc més d'un centenar de cicles (ja

siguin cicles per trobar les corbes característiques o d'altres tipus, com el que es veurà a l'apartat 7). Aquest és el comportament més habitual trobat experimentalment en els *memristors* utilitzats en aquest projecte.

2. Alta resistència a la degradació: el *memristor* suporta molts cicles de corba característica sense quedar-se bloquejat en un dels estats. El cas extrem observat en aquest projecte ha estat el de dos *memristors* que han suportat al voltant de deu mil cicles de funcionament en configuració sèrie, que es comentarà a l'apartat 7. En aquest cas, tot i que els *memristors* no es degraden, sí poden presentar canvis en les corbes de papallona a mesura que se'ls apliquen cicles de corba característica.

6.2.1. CAS HABITUAL: MEMRISTORS AMB UNA RÀPIDA DEGRADACIÓ

Pel que fa al primer tipus de *memristors* i com a cas il·lustratiu, a continuació s'exemplifica el fenomen de la degradació ràpida amb un dels *memristors* testejats, comentant tot el procés seguit i les diferents actuacions sobre el *memristor*.

Primerament, se li fa el *forming* (Figura 6.9), el qual és el característic d'un *memristor* que s'ha inicialitzat correctament.

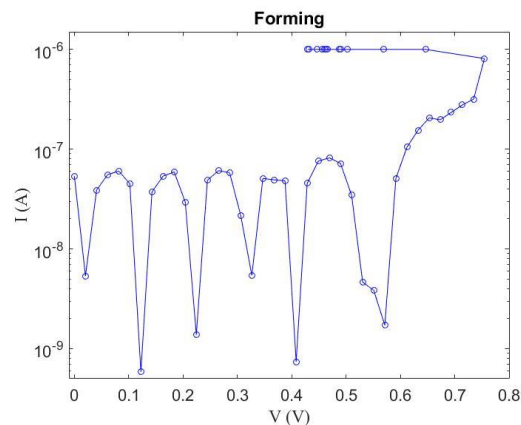

Figura 6.9. forming del memristor

Tot seguit, es fan vint cicles de corba de papallona mostrats a la Figura 6.10.

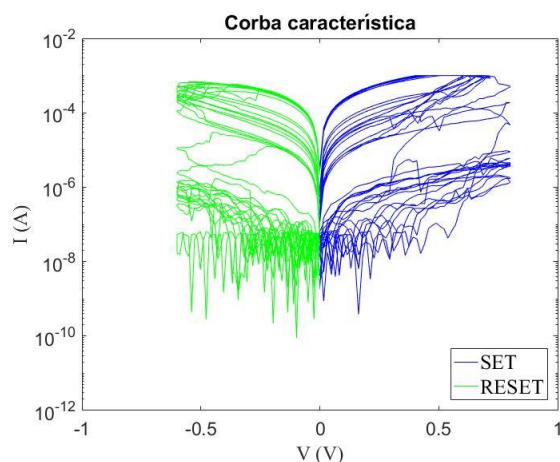

Figura 6.10. Vint cicles de corba característica

Tal i com es pot observar, hi ha uns quants cicles en els que el *memristor* es comporta de forma adequada –que com mostra la Figura 6.11, un detall dels primers cinc cicles, és durant els primers- però arriba un punt que la característica es va deteriorant i reduint la seva finestra fins arribar a ser pràcticament una recta, quedant-se bloquejat amb un corrent molt petit i, per tant, a HRS. Aquest degradat es pot veure amb detall a la Figura 6.12, on es mostren els últims cinc cicles.

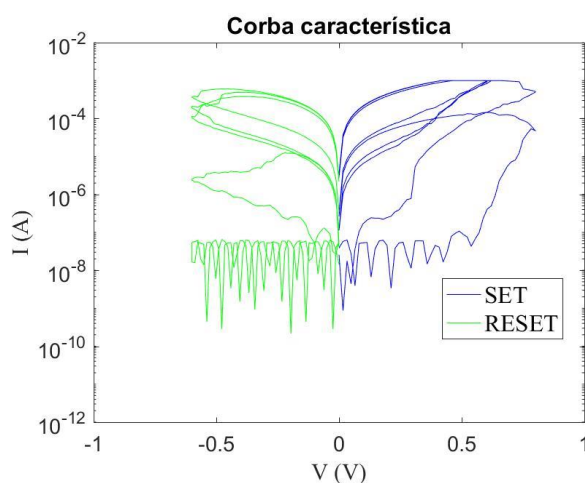

Figura 6.11. Detall dels primers cinc cicles

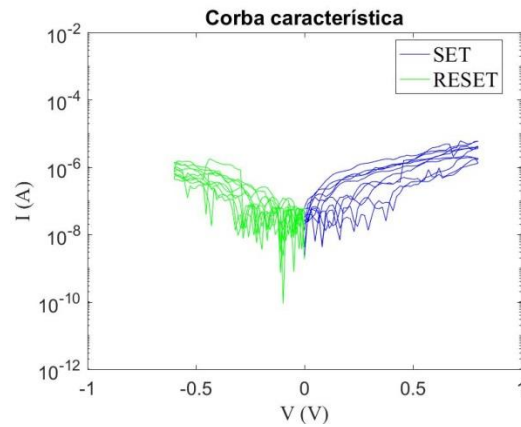

Figura 6.12. Detall dels últims cinc cicles

Tot i que pot resultar sorprenent la diferència en la durabilitat entre el que especifica el fabricant i el mostrat en l'exemple anterior, cal destacar que és un fet molt habitual i la majoria dels *memristors* testejats pateixen aquest tipus de comportament. És per això que a l'apartat 6.3 es proposa un procediment per intentar evitar aquesta fallida prematura, aconseguint desbloquejar-los de l'estat en què s'han quedat.

6.3. PROPOSTES DE MILLORA PER ALS PROBLEMES TROBATS

Donat que durant la utilització dels *memristors* és habitual que en algun moment es quedin bloquejats a un dels estats, s'ha desenvolupat un procediment per tal d'intentar alliberar-lo de l'estat en què s'han quedat fixats.

Aquest procediment parteix del punt en què el *memristor* ja no commuta. Si no se sap ben bé quin és l'estat en què s'ha quedat bloquejat, es realitzen uns quants cicles de papallona per determinar-lo. En cas que sí se sàpiga, no és necessari fer-los, sinó que es passa al següent pas del mètode: segons l'estat en què està fix, es potencia el canvi a l'altre estat, és a dir, si està bloquejat a HRS es potenciarà el SET –primer pujant gradualment el V_{SET} fins a un valor llindar i, si encara no ha commutat, mantenint el V_{SET} al valor llindar i reduint el V_{RST} gradualment fins a un altre valor llindar. Si, per contra, està bloquejat a LRS es procedirà de forma oposada: primer augmentant el valor absolut de V_{RST} gradualment fins a un valor llindar (i, per tant, fent-lo més negatiu) i, si encara no ha commutat, mantenint el V_{RST} al valor llindar i reduint el V_{SET} gradualment fins a un altre valor llindar.

Cal afegir que, cada vegada que es modifica el valor de V_{SET} o V_{RST} es torna a fer un cert nombre de cicles de papallona (per exemple deu serien prou) per comprovar si amb aquest nou valor el *memristor* aconsegueix commutar. En cas que sí ho faci, es considera que el *memristor* ha pogut ser recuperat i a partir d'aquell moment, si cal fer més proves amb aquest, els valors de V_{SET} i V_{RST} han de ser els determinats per aquesta metodologia. Si, en canvi, en cap cas el *memristor* aconsegueix commutat després d'haver modificat els dos voltatges fins als voltatges llindars corresponents es considera que el *memristor* està fet malbé, no sent vàlid per futurs assajos.

A la Figura 6.13 es pot observar la metodologia el procediment proposat en forma de diagrama de flux.

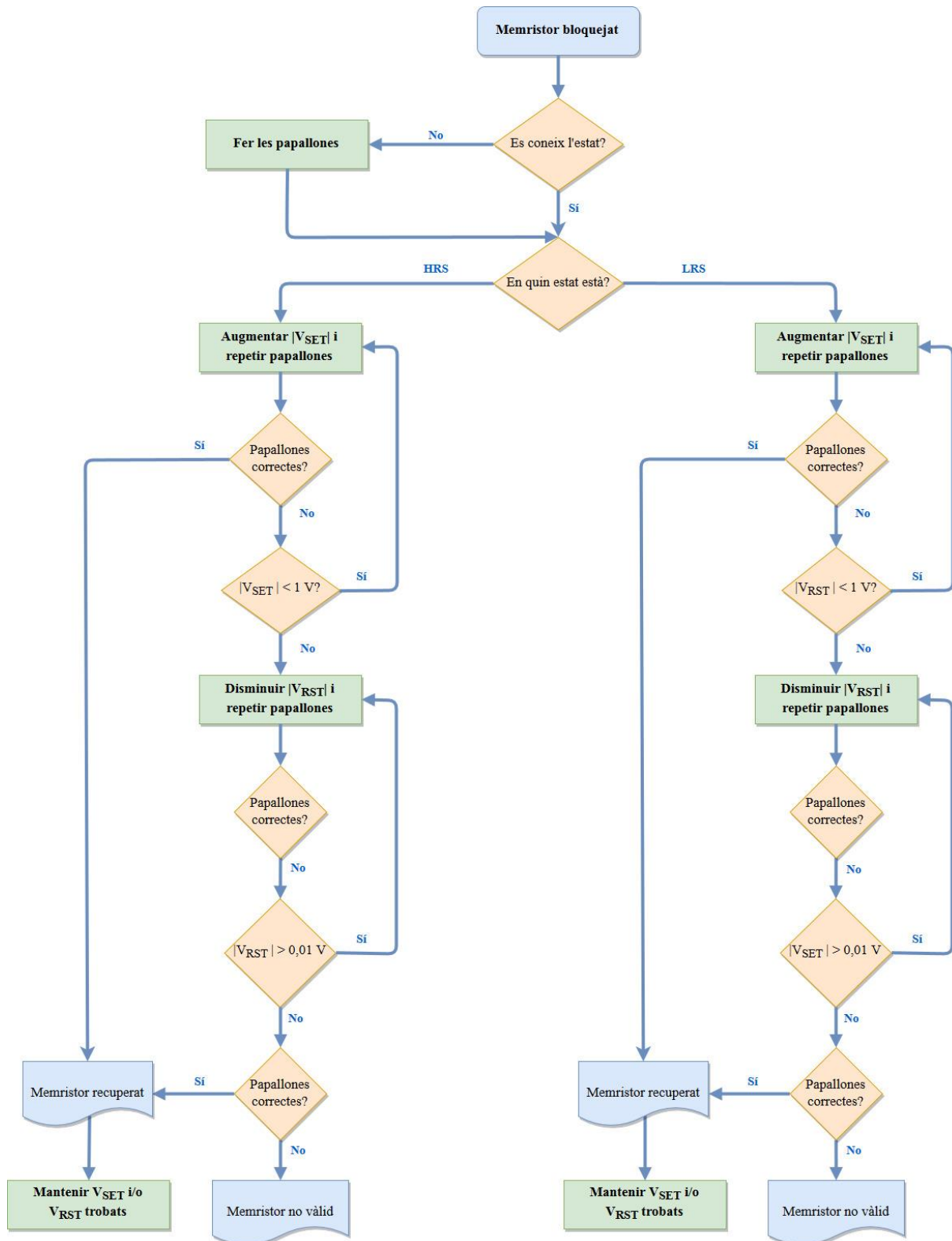

Figura 6.13. Procediment per desbloquejar un memristor d'un estat determinat

7. CONFIGURACIÓ EN SÈRIE DE DOS MEMRISTORS

La configuració en sèrie de dos *memristors* consisteix en la mostrada a Figura 7.1 (amb un esquemàtic a la figura a) i la implementació real a la figura b)): es connecta el pol positiu d'un *memristor* a una font de tensió variable, i en particular a la Precision Source/measure Unit (o SMU) B2912A d'Agilent. La sortida d'aquest es connecta a l'entrada d'un segon *memristor*. Finalment, la sortida d'aquest últim es connecta a terra.

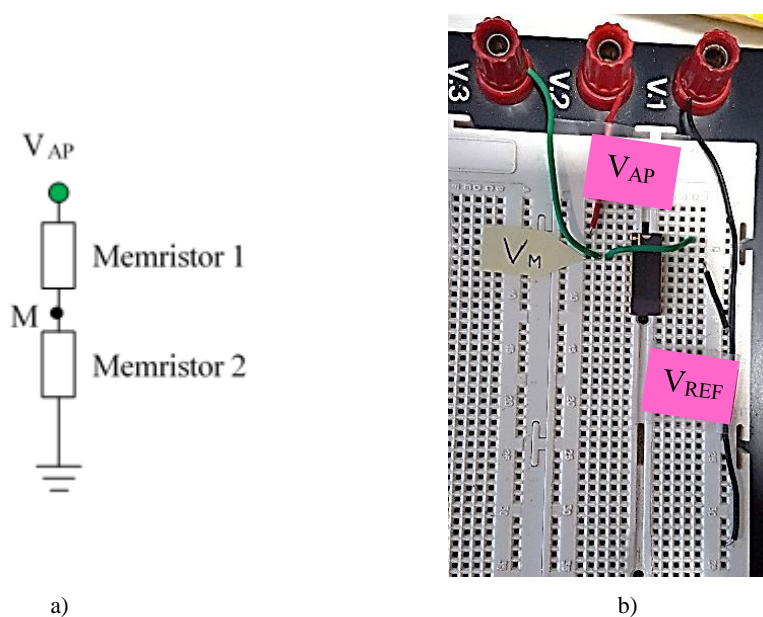

Figura 7.1. a) Esquema de dos memristors en sèrie b) Implementació física de la configuració sèrie

A més, per tal de poder mesurar l'estat resistiu dels *memristors*, es capten valors de corrent a través de la sonda que envia els polsos al primer *memristor* i es col·loca una altra sonda al punt que enllaça als dos *memristors* (punt M a la Figura 7.1 a)) amb la qual es llegirà la tensió. Cal afegir que perquè aquesta no afecti al circuit s'ha de configurar com a una font de corrent amb valor d'intensitat zero.

Amb aquesta configuració de dos *memristors* en sèrie es busca verificar si és sempre el mateix qui commuta d'estat resistiu després d'aplicar-li un tren de polsos determinat, amb l'objectiu de poder esbrinar si aquesta configuració pot ser vàlida com a cel·la bàsica per a PUFs, ja que si sempre commutés el mateix podria utilitzar-se per emmagatzemar els "secrets" (el dispositiu més ràpid no seria conegut a priori, perquè en el temps que triga a commutar un *memristor* hi influeix el procés de fabricació, fent que encara que dos *memristors* siguin idèntics, teòricament, a la

realitat no ho siguin i no commutin en exactament el mateix temps).

El tren de polsos és aplicat a la tensió d'alimentació (V_{AP}), que varia en el temps i, tal i com es mostra a la Figura 7.2, està format per:

- Un pols que faci el SET dels dos *memristors*, fent que commutin a LRS els dos. El voltatge positiu prou gran V_{WSET} , com per exemple de +1 V, que es determina de forma empírica perquè permeti que algun dels dos commuti. Aquesta resistència baixa donarà lloc a un corrent molt elevat, que ha de ser controlat a partir de limitar el corrent a 1 mA, limitació que també es coneix com *compliance*, en anglès.
- Un pols que permeti llegir l'estat dels *memristors*, V_{RSET} , per tal de verificar que els dos memristors han commutat a LRS. El valor de tensió per fer la lectura dels estats dels *memristors* ha de ser prou baix perquè no provoqui cap canvi en l'estat d'aquests, utilitzant-se voltatges d'aproximadament un 10 % del valor d'escriptura i, en general, es fa servir +0,1 V. Aquest ha de causar un corrent per la branca d'aproximadament de 100 μ A. Tot i que pot ser més baix, un valor molt més petit pot indicar que algun dels dos *memristors* no ha passat a LRS.
- Un pols que faci el RESET d'un dels *memristors* (un voltatge negatiu prou gran V_{WRST} , com per exemple de -1 V, que es determina de forma empírica perquè permeti que algun dels dos commuti). Cal destacar que no necessàriament ha de ser del mateix valor que V_{WSET} , ja que per aquesta tecnologia el SET requereix voltatges més alts que el RESET. A més, és en aquest pols on el *memristor* més ràpid passarà de LRS a HRS, fent que la caiguda de voltatge sigui gran i la intensitat que circuli pels dispositius petita i, per tant, no permetent que l'altre *memristor* commuti. És per aquesta raó que és la pròpia configuració qui limita el corrent de pas, no sent necessari limitar el corrent màxim de pas a través de l'SMU; no obstant això es recomana introduir-la a mode de protecció al voltant de 10 mA.
- Un pols que permeti fer la lectura de l'estat dels *memristors* (V_{RRST}) per veure quin ha commutat i, igual que per al cas del SET, el valor de tensió ha de ser prou baix perquè no provoqui cap canvi en aquests, utilitzant-se valors d'aproximadament un 10 % del valor, i generalment de -0,1 V. Aquest ha de causar un corrent de pas de menys de la meitat de V_{RSET} , i normalment al voltant o inferior a 10 μ A.

Cal afegir que, a partir d'observar els voltatges en què comencen a commutar les corbes característiques dels *memristors* que s'han anat assajant, s'ha determinat com a voltatges predefinits d'escriptura de SET +1 V i de -0,7 V el d'escriptura de RESET, sent corregits en funció d'observar els resultats de la configuració sèrie: si per exemple s'observa que les resistències presenten una tendència a pujar al llarg dels cicles, això indica que s'està potenciant massa el RESET, sent necessari disminuir una mica V_{WRST} per tal d'evitar que algun dels *memristors* s'acabi bloquejant a HRS.

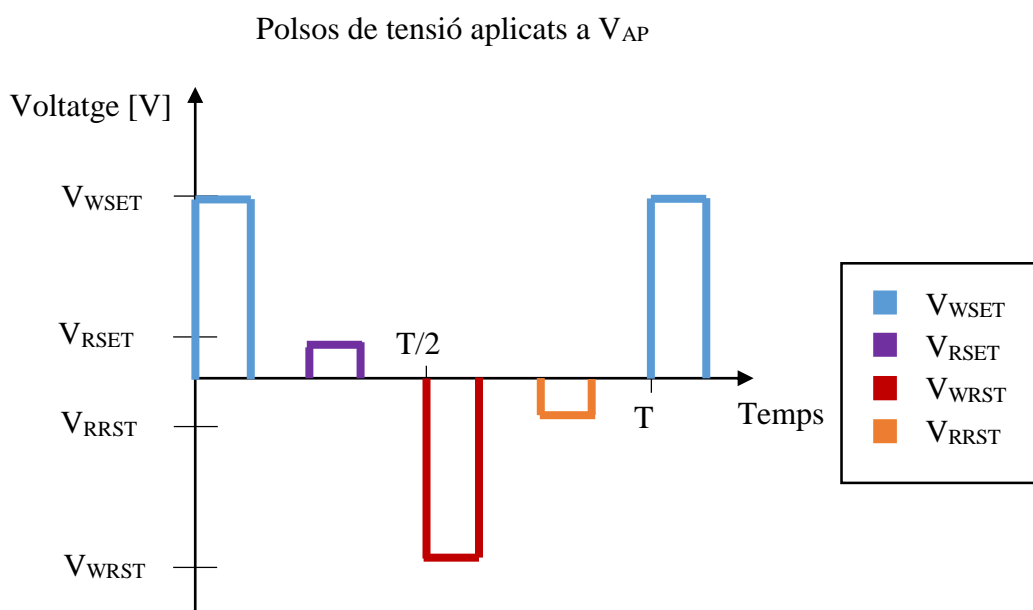

Figura 7.2. Polsos de tensió aplicats a V_{AP} ordenats cronològicament

Per tal de realitzar de manera automàtica l'experiment s'utilitza un programa de MATLAB que configura i controla la SMU que proporciona el tren de polsos als dispositius, enviant els senyals esmentats al punt M i V_{AP} , tal i com es comenta en detall a l'apartat 7.1.

Pel que fa a esbrinar quin dels dos dispositius commuta, aquest es prediu a partir de la lectura de tensió del punt mig i el corrent que circula pel circuit:

Quan s'aplica el pols d'escriptura del SET, independentment de com es trobin els *memristors* anteriorment, els dos commuten a LRS. Quan es fa la lectura del SET al punt M, si els dos es troben realment a LRS, s'espera llegir un voltatge al punt M (V_M) proper a la meitat de V_{RSET} (0,05 V), ja que al trobar-se els dos *memristors* en el mateix estat tindran una resistència similar i analitzant el divisor de tensió, el voltatge al punt M és proper a la meitat del valor aplicat entre V_{AP} i terra.

A continuació, a l'aplicar el pols d'escriptura del RESET un dels dos *memristors* –el més ràpid– commutarà passant a HRS. Això comportarà una caiguda del corrent, no permetent que el *memristor* que es troba a LRS commuti. En conseqüència, V_M canviarà i en funció de quin hagi estat el que ha commutat tindrà un valor o altre. En el cas que hagi commutat el *memristor* 1 (Figura 7.3 a)) es tindrà una resistència elevada entre V_{AP} i M, fent que V_M sigui un valor molt proper a terra. En canvi si el *memristor* que commuta és el de sota (*memristor* 2, cas que es mostra a la Figura 7.3 b)) el punt M serà un valor molt proper a V_{AP} (en el moment de la lectura del RESET, serà pràcticament 0,1 V). No obstant això, en qualsevol dels dos casos, s'ha de poder observar una variació significativa del corrent entre la situació de la lectura del SET i la de la lectura del RESET: en el cas del SET es té una intensitat mitjanament alta i en el RESET aquesta disminueix generalment entre un i dos ordres de magnitud.

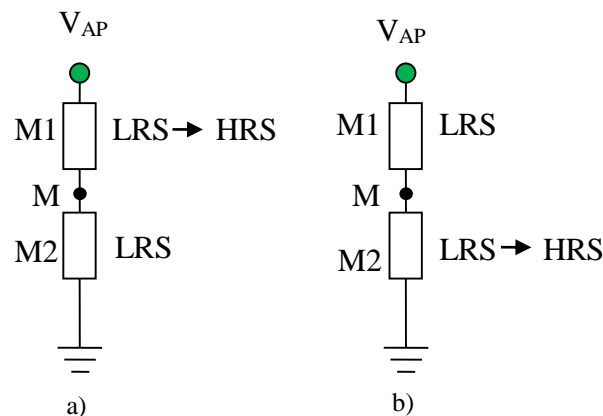

Figura 7.3. Commutació dels memristors. a) Commuta el memristor M1 b) Commuta el memristor M2

7.1. BANC DE TREBALL

Per tal de dur a terme la configuració sèrie de dos *memristors* es necessiten una sèrie d'eines de les que cal disposar:

- Una *protoboard* on muntar el circuit indicat a la Figura 7.1 a). A la Figura 6.5 es mostra una imatge del suport utilitzat.
- Dos *memristors* que, donat com ho produeix el proveïdor, van encabits a un xip amb un seguit de *memristors* del qual s'utilitzaran dos per a aquest test. A la Figura 6.6 es veu un xip de 8 *memristors* de la marca Knowm utilitzat per al projecte.

- Una font de tensió variable, que permeti realitzar les corbes de voltatge comentades anteriorment. Igual que pel cas de l'anàlisi d'un memristors, s'utilitza el Precision Source/measure Unit (o SMU) B2912A d'Agilent [13] que es controla a través d'un ordinador, i que es pot veure a la Figura 6.7 (cara frontal). Per realitzar aquest experiment s'utilitzaran els dos canals de l'aparell: A la part del davant es pot accedir al canal 1 i a la part del darrere al canal 2.

A la Figura 7.4 es mostra l'SMU connectat a la protoboard per tal d'enviar els senyals pertinents als punts adients del circuit mostrat a la Figura 7.1 b).

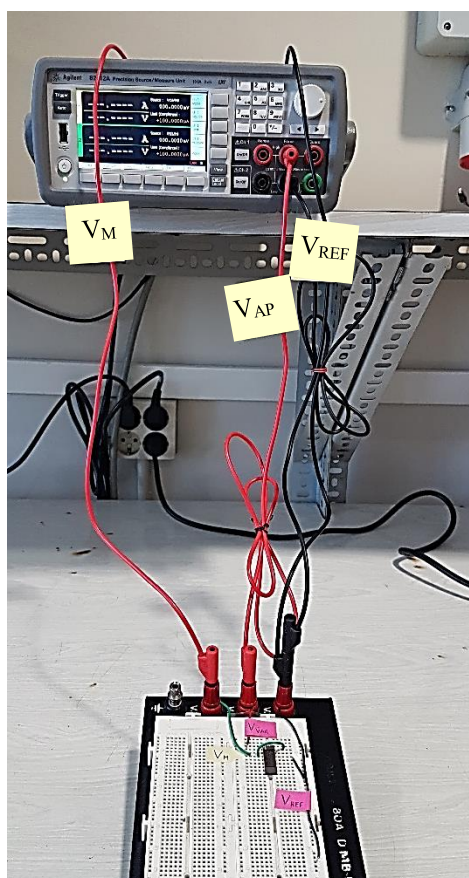

Figura 7.4. Connexions de la SMU al circuit de la configuració sèrie

- Un ordinador per controlar l'SMU, connectat a aquest a través del port GPIB [14], ja que l'USB no permet el control simultani dels dos canals de l'aparell, la qual cosa és necessària per poder enviar els polsos de tensió i llegir el corrent de la branca per un canal i alhora llegir la tensió del punt M per l'altre. Aquest ordinador ha de tenir instal·lat el programa MATLAB, ja que serà l'utilitzat per controlar l'aparell. A més, per tal que el

programa sigui capaç de controlar i comunicar-se amb l'SMU cal instal·lar d'una banda una llibreria que permet fer-ho, anomenada Control Instrument Toolbox TM [15], i de l'altra un controlador de l'aparell [16].

- Un programa per a l'ordinador que controli l'SMU [17] per realitzar els trens de polsos. Donat que el programa facilitat pel fabricant (Quick IV Measurement Software) és massa limitat, s'ha programat un script que envia els polsos de tensió característics a la configuració sèrie i fa les lectures de corrent i tensió adjacents, enviant les comandes en llenguatge SCPI, que permet controlar aparells de test i mesura [18]. A grans trets, primer es configuren els dos canals de l'SMU (un com a font de tensió, que serà el voltatge V_{AP} i un altre com a font de corrent constant de 0 A, per tal de captar el voltatge del punt M sense influir a la configuració). Tot seguit, s'aplica un pols d'escriptura del SET i es fa una lectura del corrent que passa pels *memristors* i el voltatge del punt M, guardant la informació en un fitxer per canal (un fitxer conté la informació de V_M i l'altre del corrent de la branca). A continuació s'aplica el pols de lectura del SET i es guarda la informació del corrent i voltatge en els fitxers comentats. Finalment es fa el mateix pels polsos d'escriptura i lectura del RESET. Aquest procés es repeteix tantes vegades com cicles hagi indicat l'usuari que vol realitzar la configuració. Una vegada realitzats tots els cicles, es procedeix a dibuixar les gràfiques amb les dades guardades a partir del programa comentat a continuació. A la Figura 7.2 s'il·lustra el voltatge V_{AP} al llarg d'un cicle i a l'annex B es pot veure el codi complet del programa.
- Un altre programa [17] [18] de MATLAB que a partir de les dades guardades d'assajos passats pel programa anterior, dibuixi gràfics de tensió, corrent i resistència dels cicles desitjats. Entrant una mica en detall, l'usuari indica quants cicles es volen mostrar i amb quin nombre s'ha de començar (és a dir, si el primer cicle és per exemple el 0 o un altre valor diferent, per tal de facilitar la lectura de les gràfiques). Consultant els fitxers amb les dades del punt M i V_{AP} , es guarda el voltatge V_M i el corrent en variables diferents segons si és un valor de SET o RESET i si és de lectura o escriptura. A més, també es calcula la resistència dels dos *memristors* –tot i que només es fa per a les lectures de l'estat, ja que durant l'escriptura és possible que la mesura es faci quan encara no s'ha estabilitzat el valor i pot donar lloc a lectures incorrectes–.

Una vegada ja es té corrent, tensió i resistència emmagatzemats en variables per a tots els cicles, es procedeix a representar el corrent en funció del cicle, la resistència també en

funció del cicle (amb l'eix de resistència com a logarítmic), el voltatge VM en funció del cicle i el pols que s'està representant) i la resistència en SET i RESET d'un memristor en funció de l'altre.

Aquest programa, un cop generats els fitxers de l'assaig amb l'altre script, genera els gràfics que es desitgin i que permetin analitzar els resultats. A l'annex B8 es pot veure el codi complet del programa.

7.2. RESULTATS DE L'EXPERIMENTACIÓ

Posant en pràctica la configuració sèrie mitjançant les eines comentades anteriorment, s'han observat dos tipus de comportament ben diferenciats en aquesta que són coherents amb els casos prèviament obtinguts en la caracterització dels *memristors* de forma individual:

1. Ràpida degradació dels *memristors*. En aquest cas, els *memristors* no suporten molts cicles en la configuració sèrie, sinó que al cap d'uns pocs cicles –màxim uns pocs centenars– algun d'ells es bloqueja a un dels dos estats, no podent-se alliberar sense fer modificacions a la configuració o sense tractar-lo per separat. Aquest és el cas més habitual trobat al llarg de l'experimentació, i els resultats van des de casos en què els *memristors* per separat funcionen i al posar-los en configuració sèrie ja no commuten fins a d'altres situacions en què aguanten uns quants cicles però acaben bloquejant-se ràpidament, en cap cas aguantant l'especificat pel fabricant (50 milions de cicles [10]).
2. Alta resistència a la degradació. Els *memristors* suporten molts cicles en sèrie seguits, anant des d'uns quants centenars a diversos milers de cicles. No obstant això, al final algun dels *memristors* acaba bloquejant-se a un dels dos estats resistius. L'experiment en què els *memristors* han suportat més cicles ha estat el cas en què van funcionar pràcticament 9000 cicles, el qual es comentarà en detall més endavant.

Cal afegir que per tal d'afavorir que els *memristors* es mantinguin en bon estat al llarg de la configuració sèrie durant molts cicles, cal anar analitzant la tendència de les resistències d'aquests de forma periòdica cada un cert nombre de cicles, per anar modificant els voltatges de SET i RESET i així evitar que s'acabin bloquejant, tal i com es comenta en detall a l'apartat 7.3, on es proposen millores per als problemes trobats.

A continuació es comenten els dos tipus de comportament observats en detall, juntament amb

uns exemples d'assaig per il·lustrar-los.

7.2.1. DEGRADACIÓ DELS MEMRISTORS

Amb l'objectiu de posar en pràctica la configuració sèrie i observar la degradació que pateixen s'han realitzat diversos experiments, consistents en caracteritzar els *memristors* de forma independent per després fer uns quants cicles en sèrie i tornar a observar les corbes de papallona. A continuació es presenta un exemple dels assajos realitzats.

Primerament, es fa el *forming* dels *memristors* per tal de poder fer-los funcionar, seguint el procediment indicat pel fabricant [10] consistent a aplicar una rampa de 0 V a +1 V i amb una limitació de corrent d'un microamper. A la Figura 7.5 es veu la corba obtinguda.

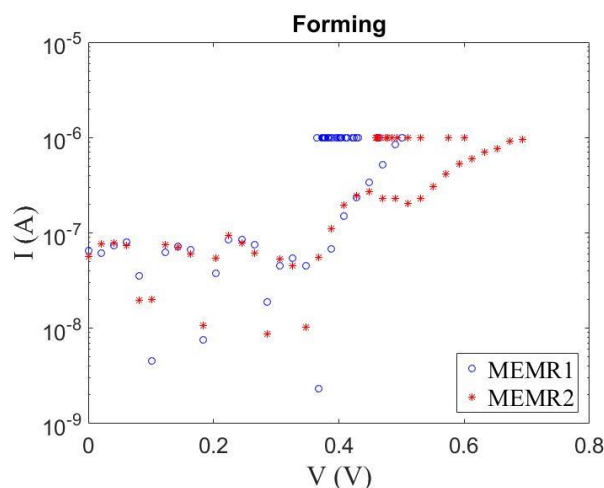

Figura 7.5. Forming dels memristors. S'ha realitzat correctament

Una vegada els *memristors* ja estan formats, es caracteritzen per veure si estan operatius. Després, es fan un seguit de cicles amb la configuració sèrie. Tot seguit es comprova l'estat dels *memristors* per separat, realitzant les seves corbes de papallona per veure si segueixen en bon estat o bé s'han deteriorat. A continuació, s'inverteix l'ordre dels *memristors*, posant més proper a la font el que estava més proper al terra i a l'inrevés i es torna a fer un seguit de cicles en aquesta configuració, per tal d'observar si influeix d'alguna forma la posició dels *memristors*. I per últim es torna a comprovar si s'han deteriorat o no. Aquest procés es repeteix fins que els *memristors* es fan malbé.

Per a la caracterització dels *memristors*, s'utilitza el programa de MATLAB que duu a terme les corbes DC amb l'SMU, aplicant un voltatge de a SET de fins a +0.8V i un de RESET de fins a -0.6

V. No obstant, per tal de protegir el dispositiu, s'estableix una limitació de corrent màxim a 1 mA. A la Figura 7.6 es poden veure els resultats obtinguts després de fer 20 cicles, els quals permeten veure que tots dos *memristors* commuten correctament, tot i que el *memristor* 2 té una finestra més petita que el *memristor* 1 i per tant la diferència entre HRS i LRS és inferior per aquest.

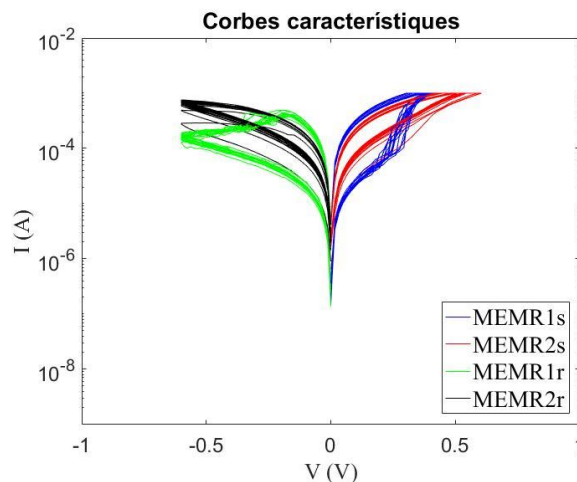

Figura 7.6. Corbes característiques dels memristors. Els dos commuten correctament

A continuació, es posen els dos *memristors* en sèrie i se'ls aplica el tren de polsos comentat anteriorment. Cal destacar que cada cicle del gràfic està format per un tren de polsos, de manera que al realitzar 20 cicles, s'aplica 20 vegades seguides el tren de polsos. A la Figura 7.7 s'observa el voltatge del punt M al fer el SET, la lectura posterior, el RESET i una altra lectura per als cinquanta cicles, així com el corrent que passa pels dos *memristors* al llarg d'aquests.

Els voltatges aplicats en cada un dels polsos que formen un cicle han estat els següents:

- $V_{WSET} = +1 \text{ V}$
- $V_{RSET} = +0,1 \text{ V}$
- $V_{WRST} = -1 \text{ V}$
- $V_{RRST} = -0,1 \text{ V}$

A la

Figura 7.7 a) es pot observar que al llarg dels 20 cicles que durant les lectures del SET i RESET es té un voltatge al punt M que indica que hi ha un *memristor* que commuta i és sempre el de dalt:

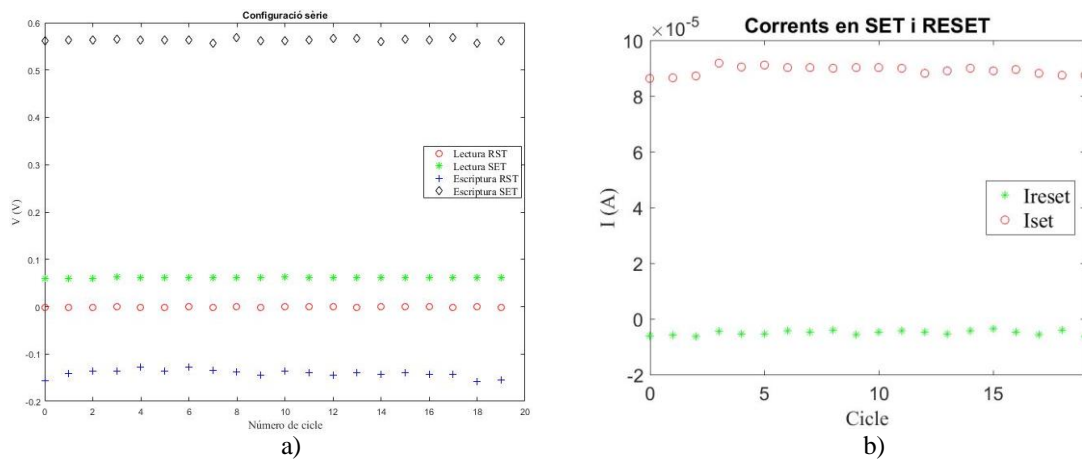

Figura 7.7. Resultats dels vint cicles de configuració sèrie, sempre commuta un únic memristor: el memristor de dalt. a) Valors de tensió del punt M b) Corrent de la branca al llarg dels cicles

Durant les lectures després del SET s'observa un V_M al voltant de +0,06 V, que es correspon amb aproximadament la meitat de V_{RSET} . Això permet interpretar que els dos memristors tenen una resistència similar i consultant els valors de corrent a la

Figura 7.7 b) –on es veu que passa al voltant de 90 μA , un valor força alt–, es confirma que aquesta és baixa i per tant els dos memristors estan en LRS.

En canvi, durant les lectures després del RESET es té un valor V_M d'aproximadament 0,001 V, i per tant pràcticament de 0 V. Això permet intuir que és el memristor de dalt el que ha commutat a HRS, fet que es confirma a l'observar els corrents al tenir uns valors al voltant de -5 μA : un valor molt petit en comparació a quan els dos estaven en LRS.

Tot seguit, es tornen a caracteritzar (vint cicles) per comprovar que segueixen funcionant correctament, tal i com es veu a la Figura 7.8. En aquesta, es pot veure que el memristor 1 parteix de l'estat HRS, ja que és qui ha commutat en l'últim cicle per després passar a tenir una corba de papallona que indica un bon funcionament, igual que el memristor 2.

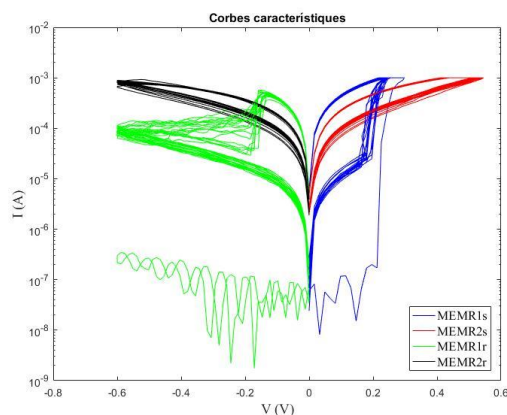

Figura 7.8. Caracterització dels memristors després de la configuració sèrie. Els dos commuten correctament

A continuació, es torna a repetir la configuració sèrie intercanviant les posicions dels *memristors*, fent 20 cicles més. Els voltatges obtinguts en el punt M es mostren a la Figura 7.9 a).

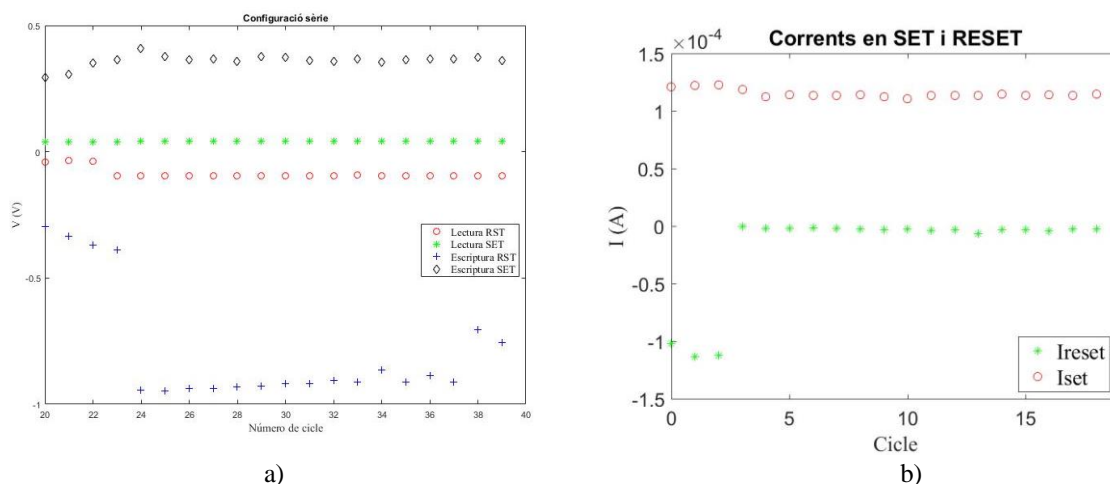

Figura 7.9. Vint cicles més de configuració sèrie. Inicialment no està commutant cap memristor, però a partir del cicle 23 ho fa sempre el memristor de sota. a) Valors de tensió del punt M al llarg dels vint cicles b) Corrent de la branca al llarg dels cicles

En aquesta es pot veure que durant els tres primers cicles s'observen uns valors de tensió intermedis (tant per la lectura després del SET com després del RESET, està al voltant dels 0,4 V en valor absolut), la qual cosa indica que en aquells cicles cap *memristor* està commutant, però a partir de llavors ja sí que es produeix la commutació d'un dels *memristors* ja que es mesura un V_M de +0,4 V en la lectura del SET amb una intensitat al voltant dels 100 μA (Figura 7.9 b)) –és a dir els dos estan a LRS– i un V_M de -0,9 V durant la lectura del RESET amb una intensitat al voltant 2,5 μA –fet que permet observar que és el *memristor* de sota qui ha passat a HRS, el qual abans estava a dalt. Això permet concloure que a les dues situacions sempre ha estat el mateix *memristor* el que ha commutat en els dos experiments. No obstant, no necessàriament això ha de succeir, ja que entre els dos

assajos de configuració sèrie els memristors han estat excitats de forma independent (corba de papallona). El que sí és interessant que passi de cara a utilitzar els memristors per aplicacions de seguretat és que, una vegada muntada la configuració sèrie, sempre commuti el mateix.

Per tal de verificar que segueixen treballant correctament es tornen a realitzar les corbes característiques (vint cicles), obtenint els resultats mostrats a la Figura 7.10, en la que es pot veure que els *memristors* segueixen funcionant correctament.

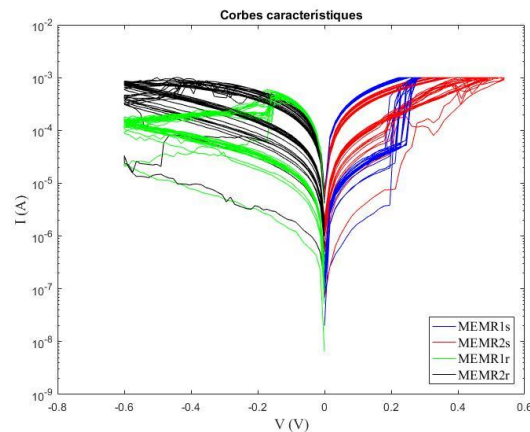

Figura 7.10. Papallones després de la configuració sèrie. Ambdós funcionen correctament

Aquest procediment format per vint cicles de configuració sèrie, caracterització durant vint cicles, canvi d'ordre dels *memristors* i configuració sèrie dels *memristors* durant vint cicles i caracterització durant vint cicles més, es repeteix fins que un dels dos es queda bloquejat a un dels dos estats. En concret, li succeeix al *memristor* 2 després d'aplicar 120 cicles de la configuració sèrie (seguint el procediment de vint cicles en sèrie i vint de caracterització).

Les característiques observades es troben a la Figura 7.11 a continuació.

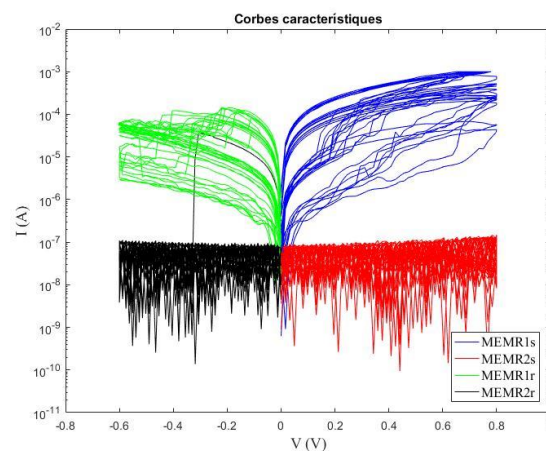

Figura 7.11. Característiques dels memristors. El memristor 2 ha deixat de funcionar

Tal i com es pot observar, el *memristor 2* es queda bloquejat en HRS, ja que sempre presenta una intensitat molt baixa, independentment del valor de tensió (de l'ordre de $0,01 \mu\text{A}$).

Després d'aplicar una sèrie de vint cicles de papallona amb un voltatge de SET més alt que de RESET, perquè commuti cap a l'LRS s'aconsegueix que torni a presentar la corba característica d'un *memristor* amb bon funcionament. A la Figura 7.12 s'observa aquesta juntament amb la del *memristor 1*, que si es compara amb les característiques anteriors, es veu que aquest últim ha disminuït la seva finestra.

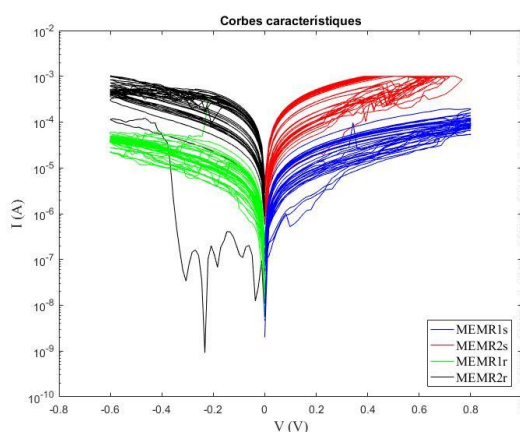

Figura 7.12. Recuperació del memristor 2. El memristor torna a commutar i el memristor 1 ha disminuït la seva finestra

Tot seguit es torna a fer la configuració sèrie amb les posicions inicials (*memristor 1* a dalt i *memristor 2* avall) però en cap moment els *memristors* commuten, tal i com s'observa a la Figura 7.13 a).

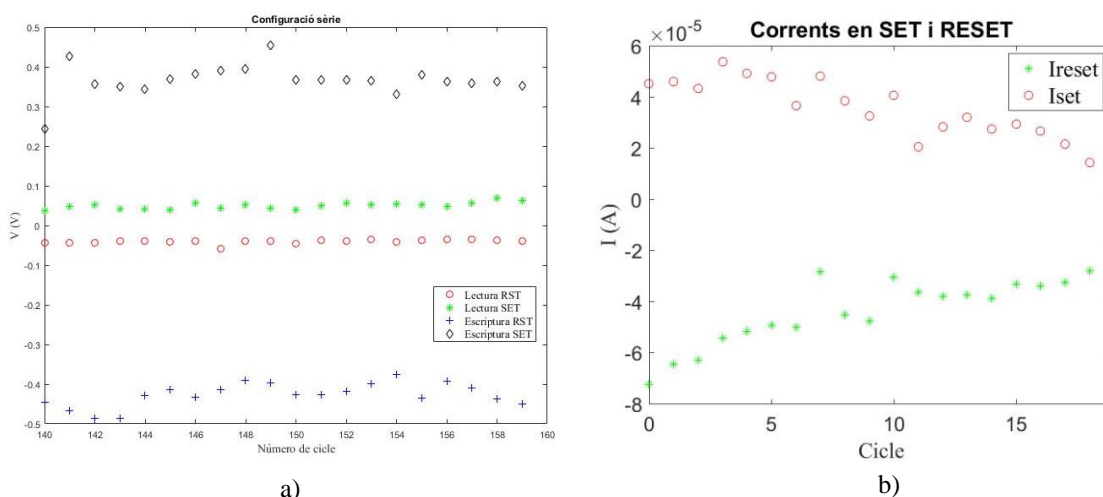

Figura 7.13. Configuració sèrie després de la recuperació del memristor 2. En cap moment commuta cap memristor. a) Valors de tensió del punt M al llarg dels vint cicles b) Corrent de la branca al llarg dels cicles

Es pot veure que en cap moment commuta cap *memristor* a causa de tenir tant en la lectura del SET com del RESET uns voltatges al voltant de $0,5 \cdot V_{AP}$ al punt M i amb uns corrents d'entre 20 i $30 \mu\text{A}$, independent de si es fa el SET o el RESET, tal i com es veu a la Figura 7.13 b).

Finalment, es repeteixen les característiques, que es mostren a la Figura 7.14, i com es veu el *memristor* 2 cada vegada està més deteriorat i torna a quedar-se bloquejat a HRS, donant per acabat l'assaig.

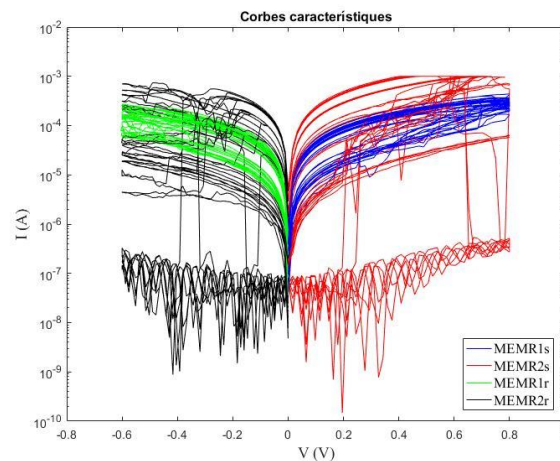

Figura 7.14. Repetició de les papallones després de la configuració sèrie. El memristor 2 està molt deteriorat, fins el punt de quedar-se bloquejat a HRS

7.2.2. MEMRISTORS AMB ALTA RESISTÈNCIA A LA DEGRADACIÓ

Tot i ser un cas poc comú, s'han trobat alguns casos en què els *memristors* han aguantat més d'unes desenes de cicles, permetent observar que sempre commuta el mateix *memristor* de la parella (quan no se'ls altera de forma separada fent-los les corbes característiques).

A continuació es mostra l'experiment en què dos *memristors* en configuració sèrie van suportar més cicles d'aquesta sense quedar-se bloquejats de forma permanent a un estat.

L'assaig es va dur a terme durant diversos moments i en cas de bloqueig d'algun *memristor*, es procedeix a utilitzar el procediment proposat en l'apartat 7.3. A continuació es comenta el procediment seguit i els resultats obtinguts.

Primerament, es fan corbes de papallona per verificar el funcionament dels *memristors* per separat, ja que eren *memristors* ja formats i utilitzats anteriorment i donat que, una vegada fet el *forming*, si no s'utilitzen durant un temps poden deixar de funcionar –quedant-se de forma permanent a un dels estats– es vol assegurar un correcte funcionament abans de realitzar la

configuració sèrie. Per això, se'ls fan 25 cicles, que es troben a la Figura 7.15.

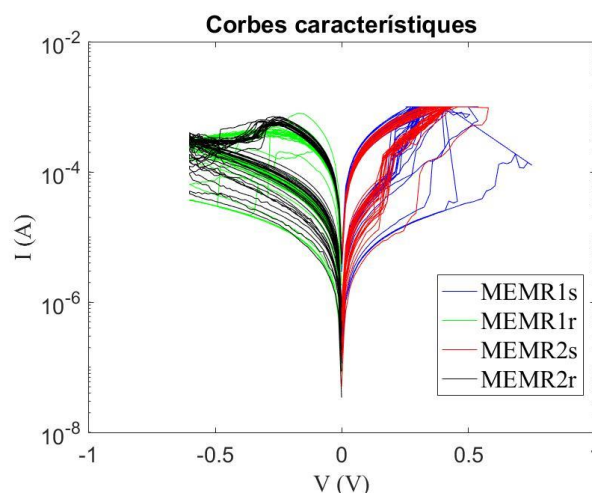

Figura 7.15. Corbes característiques per comprovar l'estat inicial dels memristors utilitzats. Ambdós funcionen correctament

Com es pot observar, tot i que en ambdós casos hi ha un període de transició en què les papallones van variant al llarg dels cicles, finalment acaben estabilitzant-se, ja que a la majoria de cicles ambdues dibuixen una corba més o menys constant.

A continuació es munta el circuit de la configuració sèrie i es fan un seguit de cicles de configuració sèrie per calibrar els voltatges de V_{WSET} i V_{WRST} a uns valors que no propiciïn el bloqueig d'algun dels *memristors* cap a un dels estats. Els voltatges de lectura es deixen fixats a $\pm 0,1$ V, segons si és de SET o RESET, ja que són uns valors que han demostrat funcionar molt bé, no afectant a l'estat dels *memristors*. Quan es queden bloquejats s'aplica la metodologia proposada en l'apartat 7.3.

Per tal de no estressar massa els *memristors* en cas d'haver de modificar els valors de SET i RESET, es comença fent només cent cicles. Es comença amb voltatges de 1 V i -0,75 V per SET i RESET, respectivament.

Els resultats es mostren a la Figura 7.16, en la qual és palesa una certa tendència del *memristor* 1 a augmentar poc a poc els seus valors de resistència al llarg del temps, tot i ser l'únic que commuta, fet que podria comportar al cap d'un temps en aquestes condicions al bloqueig del *memristor* en estat d'alta resistència. Es considera apropiat remarcar que en aquesta es mostren els valors de resistència dels *memristors* al fer la lectura del seu estat, tant en SET com RESET. A més, en el cas de la resistència de RESET del *memristor* 2 (en negre a la figura) tot i veure's per sota de la de SET –fet que no tindria massa sentit ja que l'estat resistiu alt ha de ser superior

al baix per definició—, el valor numèric no és del tot fiable ja que quan es fa el RESET, un dels *memristors* —en aquest cas el de dalt, l'anomenat *memristor 1*— passa a HRS, fent que per la branca circuli un corrent molt petit (de l'ordre de 5 microampers) i es tingui per tant menys precisió a l'hora de mesurar el voltatge i per tant la resistència calculada a partir d'aquest no sigui del tot fiable.

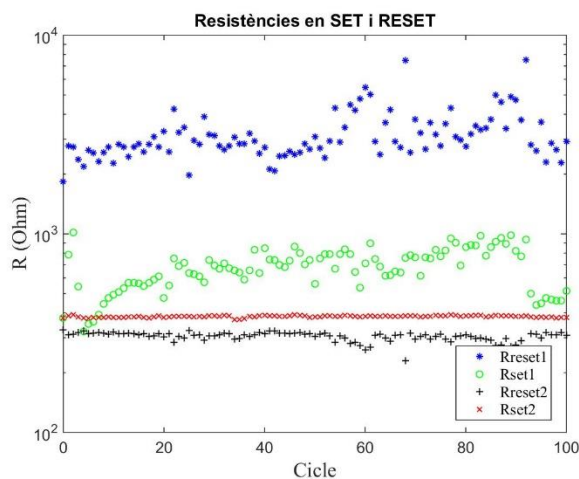

Figura 7.16. 100 cicles en configuració sèrie per calibrar els valors de SET i RESET. S'està aplicant massa RESET a la configuració

Per aquesta raó, es considera necessari fer cent cicles més de la configuració sèrie disminuint el RESET a $-0,65$ V, per veure si desapareix aquesta tendència. A la Figura 7.17, on es veuen aquests cicles, s'observa que segueix commutant el *memristor 1* i per tant els resultats són bons i, a més, ja no s'observa un augment de resistència amb el temps, fet pel qual es donen les tensions d'escriptura com a bons i es procedeix a mantenir-los durant l'assaig.

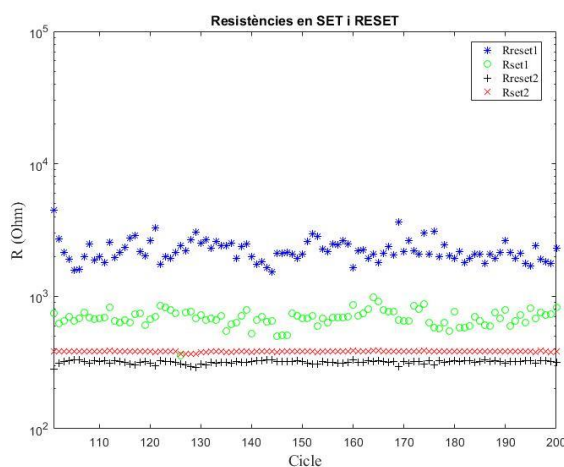

Figura 7.17. 100 cicles en configuració sèrie per calibrar, havent disminuït el valor d'escriptura del RESET. Segueix commutant el *memristor 1* però sense tenir tendència a augmentar de resistència

A continuació es fan cicles de configuració sèrie amb els valors trobats amb el calibratge realitzat prèviament. Es comença realitzant cinc-cents cicles seguits, els quals es poden veure a la Figura 7.18.

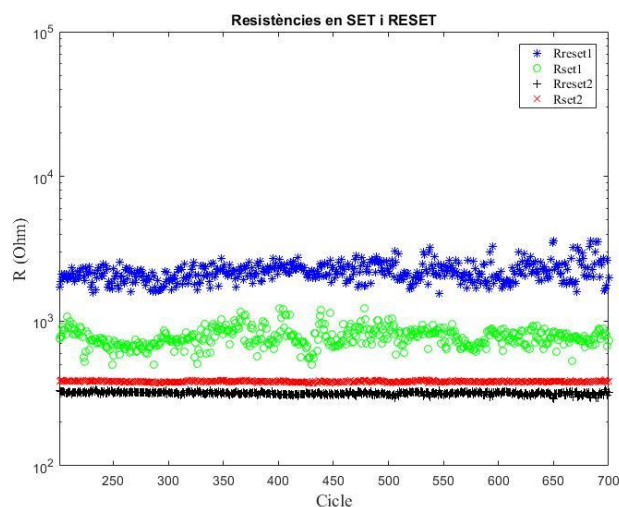

Figura 7.18. Cinc-cents cicles de configuració sèrie. Sempre commuta un memristor i ho fa sense presentar una tendència cap a un dels estats

Al llarg d'aquests cicles, es veu clarament que sempre és el memristor 1 (en verd pel SET i en blau pel RESET) el que commuta d'LRS a HRS i a la inversa, que segueix sense presentar una tendència que indiqui la necessitat de modificar els valors d'escriptura i que a més presenta una finestra més petita de l'esperat segons alguns estudis [4], tot i que es veu clarament que el dispositiu commuta.

Davant dels resultats anterior, es decideix realitzar mil cicles més en aquesta configuració sense fer-hi cap canvi (Figura 7.43).

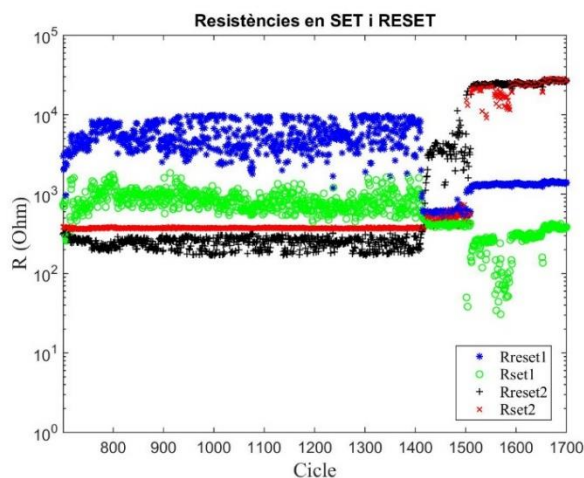

Figura 7.19. Mil cicles més de configuració sèrie. Durant 700 cicles commuta el memristor 1, fins que passa a enganxar-se a LRS i comença a commutar durant uns cicles el memristor 2 que finalment es bloqueja a HRS

Tal i com s'observa, fins el cycle 1418 tot es dona correctament: sempre commuta un mateix *memristor*, sent el mateix que en els cinc-cents cycles anteriors (*memristor* 1) i a més es veu que entre LRS i HRS ara hi ha pràcticament un ordre de magnitud. No obstant això, a partir del cycle 1410 la resistència en RESET del *memristor* 1 va disminuint fins que deixa de commutar en el cycle 1419 i poc a poc passa a fer-ho el *memristor* 2, augmentant paulatinament la seva resistència en HRS fins a arribar i mantenir-la al voltant de 4 k Ω durant uns seixanta cycles, fins que al final es queda enganxat a HRS a partir del cycle 1510. A causa d'aquest comportament inestable que comencen a tenir els dos *memristors* a partir del cycle 1410, es considera que l'experiment s'acabaria aquí.

Cal afegir que aquesta situació podria ser detectada tenint en compte el canvi en els corrents, mostrats a la Figura 7.20: el cycle 1409 és l'últim que presenta un corrent similar als dels cycles anteriors, de manera que passa de ser aproximadament 100 μ A a 5 μ A, sent el moment de parar l'experiment al detectar un canvi tan gran en el corrent per indicar que ha hagut algun problema en aquest.

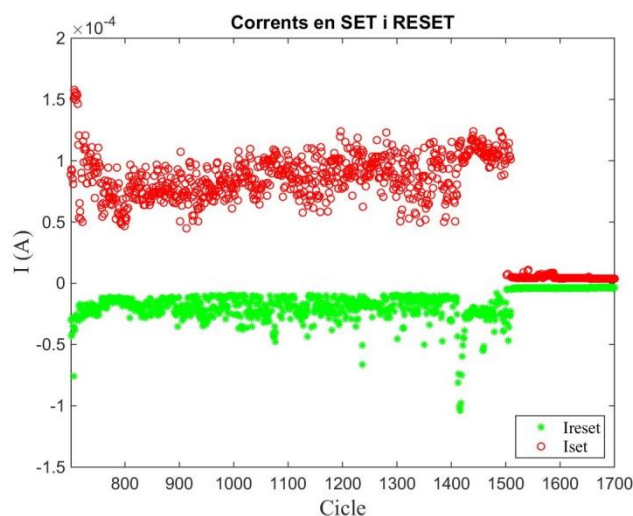

Figura 7.20. Corrent al llarg dels mil cycles de la configuració sèrie. Caiguda brusca a partir del cycle 1409

Finalment, es fan corbes característiques per verificar l'estat dels *memristors* després de la configuració sèrie i per comprovar si al excitar-los amb papallones de forma separada tornen a funcionar, en cas que s'hagin bloquejat.

A la Figura 7.21 es veuen els vint cycles de papallona realitzats.

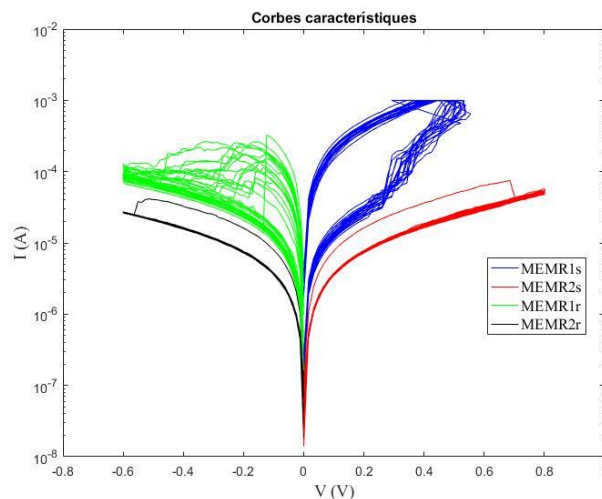

Figura 7.21. Corbes característiques al final de l'assaig. El memristor 1 segueix funcionant i el memristor 2 està bloquejat a HRS

En aquesta es pot apreciar que el *memristor* 1 segueix en funcionament tot i que la corba negativa (en verd a la figura) s'ha desplaçat cap avall, fent-se una mica més resistiva. Respecte el *memristor* 2, es veu que ja no presenta finestra i es mou sempre al voltant de corrent petits (de l'ordre de 10^{-6}), indicant que s'ha quedat bloquejat a HRS.

Donat que l'experiment es continua en un temps diferent a les proves anteriors, es repeteixen les corbes de papallona per comprovar si segueixen funcionant (Figura 7.22).

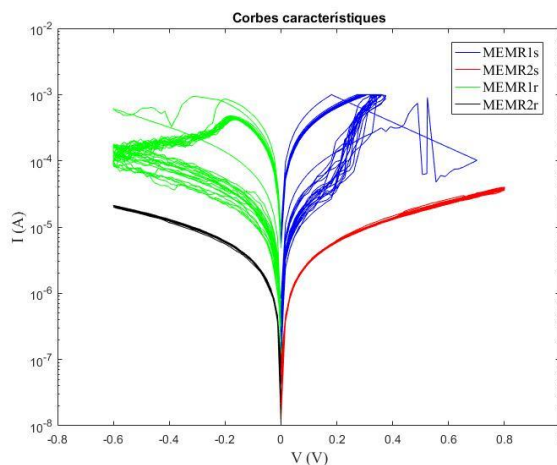

Figura 7.22. Papallones dels memristors abans de la configuració sèrie. El memristor 1 funciona i el memristor 2 segueix bloquejat a HRS

En aquestes es veu que l'estat dels dispositius és el mateix que el final de l'assaig anterior: el *memristor* 1 segueix funcionant i té una corba de papallona pràcticament idèntica a la de la Figura 7.21 i el *memristor* 2 segueix bloquejat a HRS.

És per això que es procedeix a desbloquejar el *memristor* amb el procediment indicat a l'apartat 6.3.

Es fan 20 cicles amb V_{SET} de 1 V i V_{RST} de -0,4 V i, com s'observa a la Figura 7.23, el *memristor* es recupera passats uns cicles.

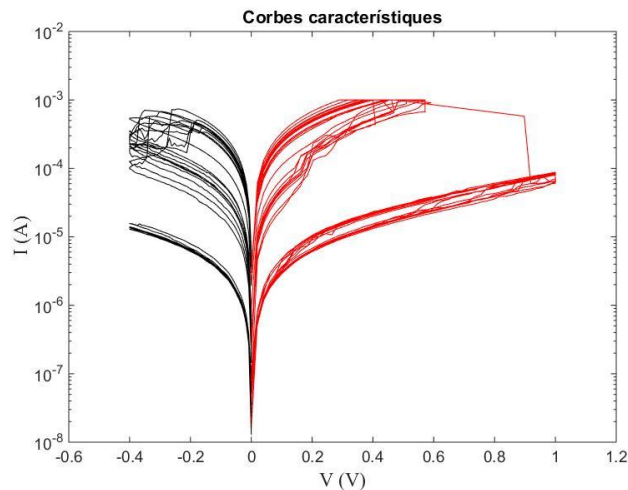

Figura 7.23. Vint cicles de papallona amb més SET i menys RESET. El memristor 2 es recupera

Tot seguit, es fan vint cicles més amb els valors de tensió de papallona normals (Figura 7.24) per veure si amb els valors de SET i RESET normal aguantaria funcionant, ja que s'aplicarà a la configuració sèrie la mateixa tensió per als dos *memristors* i s'ha de buscar un punt intermedi de tensions per als dos *memristors*.

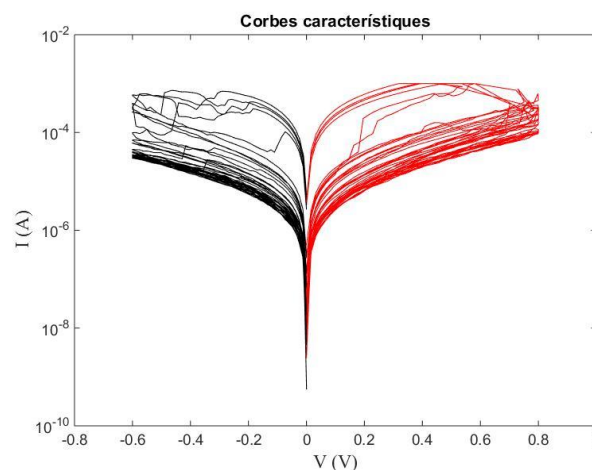

Figura 7.24. Vint cicles amb tensions de SET i RESET predefinides. Es torna a bloquejar

Tal i com es pot veure, tot i fer inicialment uns quants cicles amb una papallona correcta, torna a quedar-se bloquejat a HRS, deixant veure que necessita una mica més tensió de SET del normal.

És per això que es fan vint cicles més amb V_{SET} de 1 V i V_{RST} -0,3 V de i els resultats que s'obtenen es troben a la Figura 7.25, veient-se que el *memristor* es torna a recuperar.

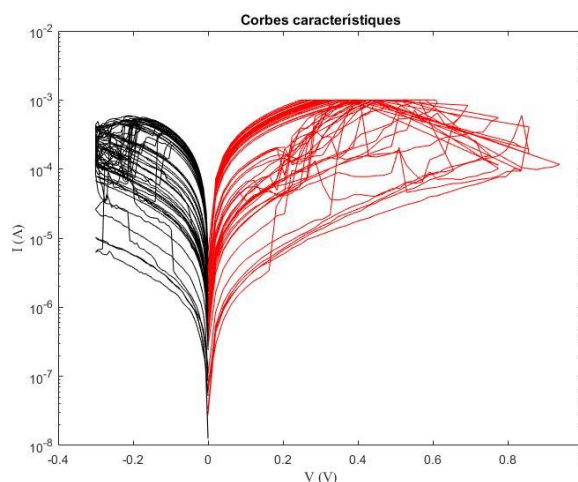

Figura 7.25. Vint cicles de papallona amb més SET i menys RESET de l'habitual. El memristor es torna a recuperar

A continuació es procedeix a fer la configuració sèrie, començant per un procés de calibratge dels voltatges de SET i RESET, ja que el *memristor* 2 sembla necessitar més SET del normal i fixar-los a uns valors que no propiciïn el bloqueig d'alguns dels *memristors* cap a un dels estats. Quan es queden bloquejats s'aplica la metodologia proposada en l'apartat 7.3.

Sabent que el *memristor* 2 necessita més SET, es comença aplicant un V_{WSET} d'1,1 V i un V_{WRST} de -0,6 V, veient-se els resultats a la Figura 7.26.

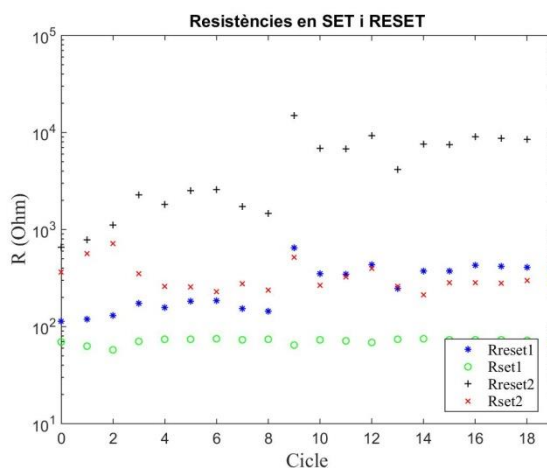

Figura 7.26. Vint cicles de configuració per calibrar. Període inicial de transició. A partir del cicle 14 sembla que comença a estabilitzar-se el comportament

En aquesta es veu que inicialment els dos *memristors* pateixen un període de transició que, a

partir del cycle 14, es comença a estabilitzar però no es pot concloure res. Per això es fan 100 cycles més amb els mateixos valors de tensió per veure com es comporten (Figura 7.27).

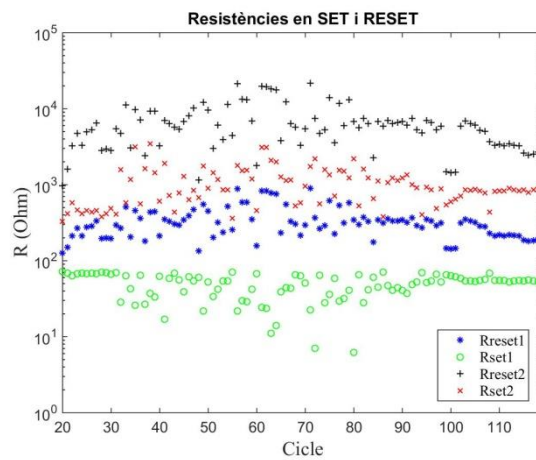

Figura 7.27. Cent cycles de configuració sèrie. Els memristors no sembla que facin bé el SET

Donat que sembla que el *memristor 2* no acaba de commutar correctament a l'estat de baixa resistència, es fan cinquanta cycles més però pujant una mica més el V_{WSET} fins a 1,2 V i baixant el V_{WRST} a -0,5 V (Figura 7.28).

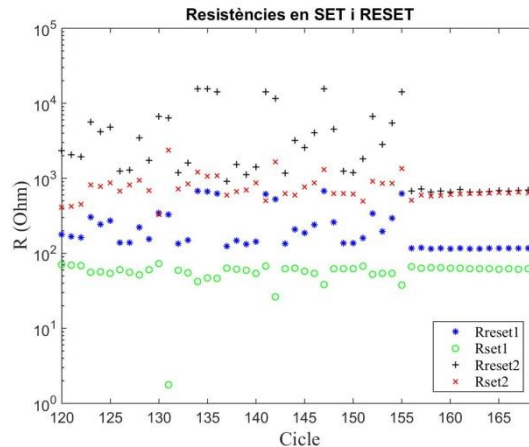

Figura 7.28. Cinquanta cycles més de configuració sèrie amb més SET i menys RESET. El memristor 1 es queda en LRS i el 2 en HRS a partir del cycle 155

En aquests, s'observa que a partir del cycle 155 el *memristor 2* es queda bloquejat a HRS, fent que el *memristor 1* no sigui capaç de commutar, quedant-se a LRS.

És per això que es fan trenta cycles més baixant més el RESET ($V_{WRST} = -0,3$ V) per intentar alliberar al *memristor 2*, tot i que tal i com es pot veure a la Figura 7.29, en cap cas

s'aconsegueix.

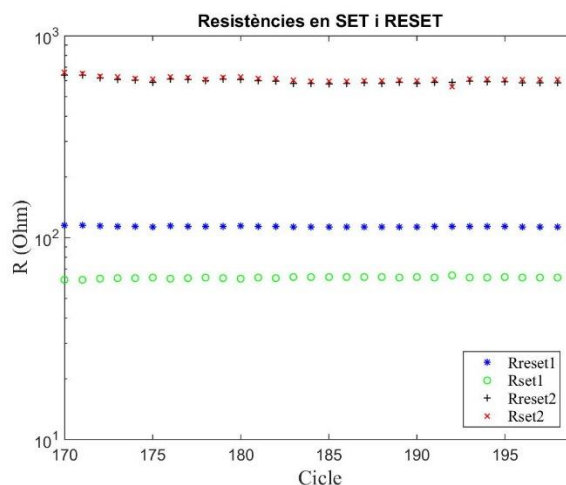

Figura 7.29. Trenta cicles més de configuració sèrie. Els memristor 2 segueix bloquejat

Com s'ha trobat que no és possible alliberar-lo en configuració sèrie es procedeix a fer papallones per tal d'intentar fer-ho de forma separada.

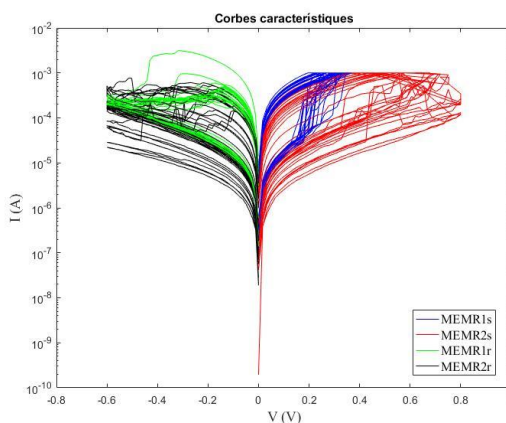

Figura 7.30. Vint cicles de papallona. Els dos memristors funcionen correctament

Tal i com es mostra a la Figura 7.30 el *memristor* 2 inicialment es trobava a HRS, però amb el pas dels cicles torna a recuperar la forma de la papallona i a estar en bon funcionament. Pel que fa al *memristor* 1, en tot moment presenta una corba característica correcta.

Havent desbloquejat el *memristor* 2, es torna a fer la configuració sèrie començant amb $V_{WSET} = 1 \text{ V}$ i $V_{WRST} = -0,65 \text{ V}$ durant cent cicles per tornar a fer la calibratge, mostrats a la Figura 7.31.

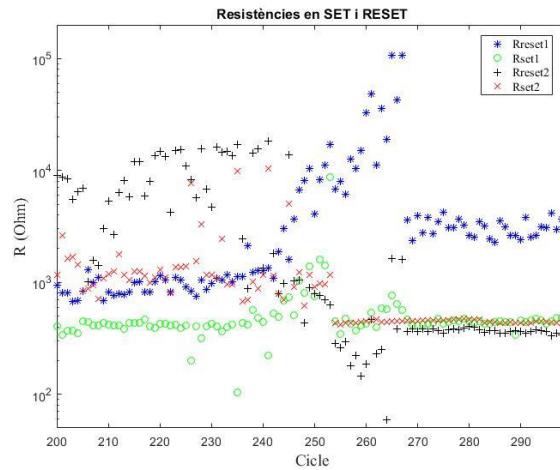

Figura 7.31. Cent cicles de configuració sèrie per repetir el calibratge. Hi ha un període de transició per després ser el memristor 1 qui sempre commuta

En aquesta es pot observar que durant els primers 50 cicles hi ha una transició, fins que a partir del 253 comença a commutar únicament el memristor 1, que ho fa fins al final d'aquest set. Per aquesta raó els valors de tensió emprats es donen per vàlids i es comença a aplicar quantitats més grans de cicles a cada set.

Així doncs, es procedeix a fer tres-cents cicles més (Figura 7.32), observant que segueix commutant sempre el memristor 1.

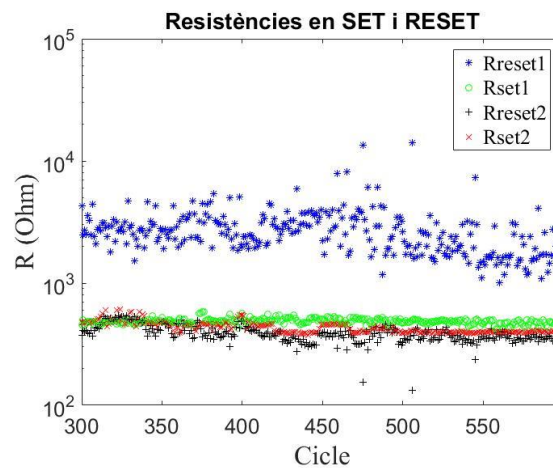

Figura 7.32. Tres-cents cicles de configuració sèrie. Sempre commuta únicament el memristor 1

Com els resultats del test anterior han estat correctes es procedeix a fer 500 cicles amb els mateixos valors de tensió (Figura 7.33).

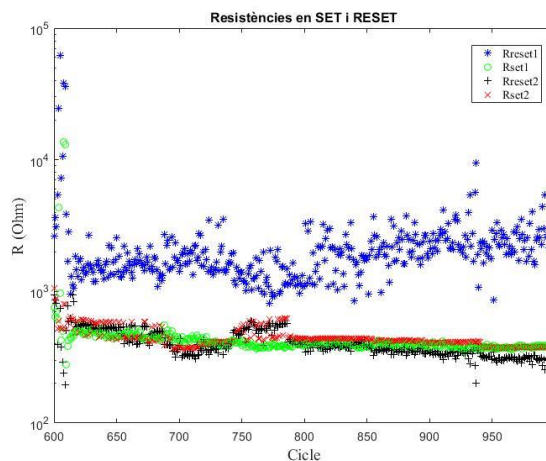

Figura 7.33. Cinc-cents cicles de configuració sèrie. Els resultats són correctes

En aquests es veu que sempre commuta el *memristor* 1, tot i que durant els primers cicles, en algun no es dona bé el pas a LRS. No obstant això com només succeeix durant tres o quatre cicles dels cinc-cents, no es considera un problema.

Com els resultats han estat satisfactoris es produeix a fer 1000 cicles més en aquesta configuració i mantenint els valors de tensió d'escriptura, que es poden observar a la Figura 7.34.

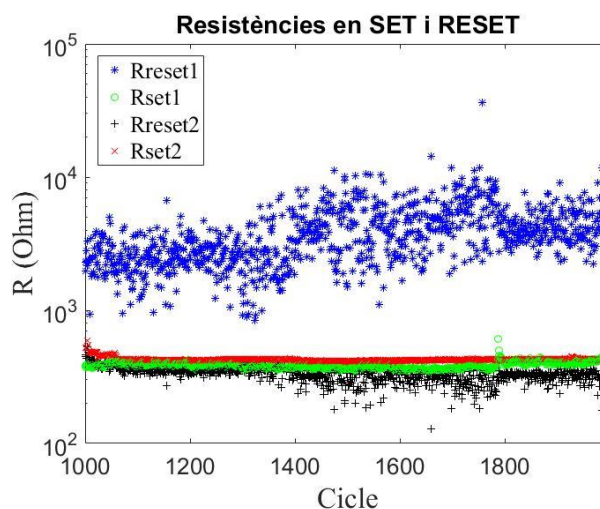

Figura 7.34. Mil cicles de configuració sèrie. Tendència del *memristor* 1 a augmentar la seva resistència en HRS amb el temps

Tot i que aquests mil cicles han estat satisfactoris perquè sempre commuta el mateix *memristor* després d'haver fet les corbes de papallona (*memristor* 1), s'observa que a partir del cicle mil tres-cents existeix una lleugera tendència a augmentar la resistència. Per aquest motiu, en el següent set de cicles de configuració sèrie es disminuirà aquest.

Així doncs, el test continua realitzant-se mil cicles més de configuració sèrie, baixant el RESET de $-0,65\text{ V}$ a $-0,6\text{ V}$, que es poden veure a la Figura 7.35.

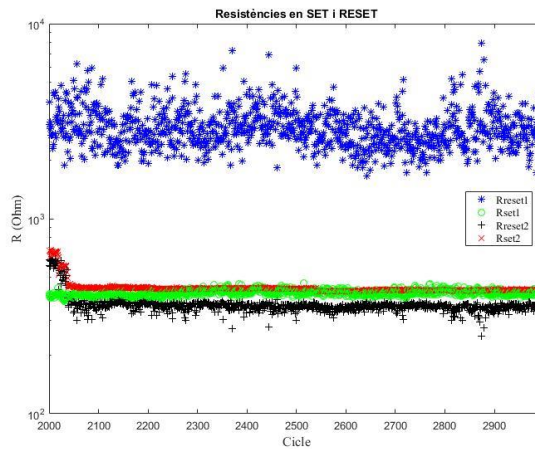

Figura 7.35. Mil cicles de configuració sèrie. Sempre commuta el memristor 1

Al llarg d'aquests es veu que és sempre el *memristor* 1 el que commuta sempre. Cal afegir que durant els primers cinquanta cicles el *memristor* 2 pateix una petita transició en la què la seva resistència en LRS disminueix una mica.

Veient que els resultats són satisfactoris, es realitzen tres sets més de mil cicles cadascun i un de dos mil, en aquest ordre. A la Figura 7.36 es mostren els cinc mil de forma conjunta.

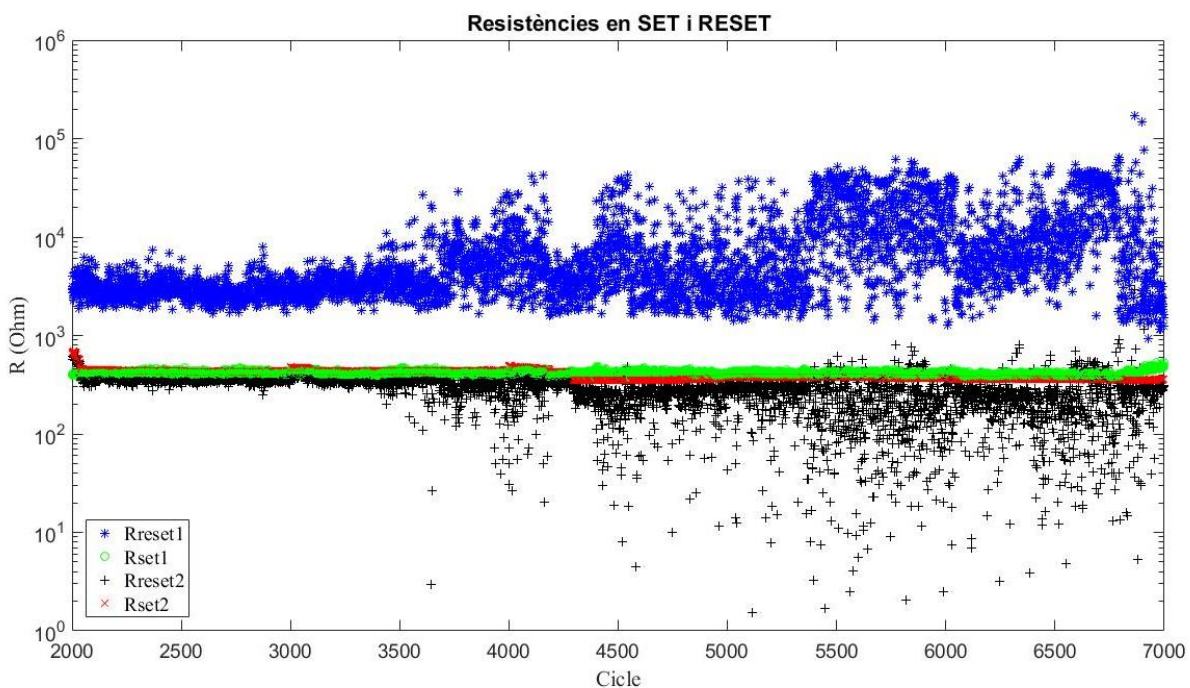

Figura 7.36. Cinc mil cicles de configuració sèrie. Fins el cicle 6700 tot funciona correctament, però a partir de llavors la resistència del memristor 1 en HRS va disminuint

Al llarg d'aquests es pot veure com sempre commuta únicament el *memristor* 1. Cal destacar, a més, que la dispersió observada en el valor de resistència del *memristor* 2 quan el *memristor* 1 està en HRS (en negre a la imatge) és deguda, no a la variació real d'aquesta resistència, sinó a que donat que passa molt poc corrent pels dispositius a causa de l'alt valor resistiu del *memristor* 1, la sonda que mesura el corrent (valor amb què es calcula les resistències) pot estar perdent precisió, fent que els valors oscil·lin més del que realment ho fan. A més, durant els últims cicles (a partir del 6700 aproximadament) s'observa com la resistència del *memristor* 1 en HRS va disminuint de forma bastant sobtada. És per això que no es continua realitzant un nombre tan gran de cicles, sinó que es fan només cinc-cents per veure millor què està succeint. Aquests cicles es mostren a continuació a la Figura 7.37.

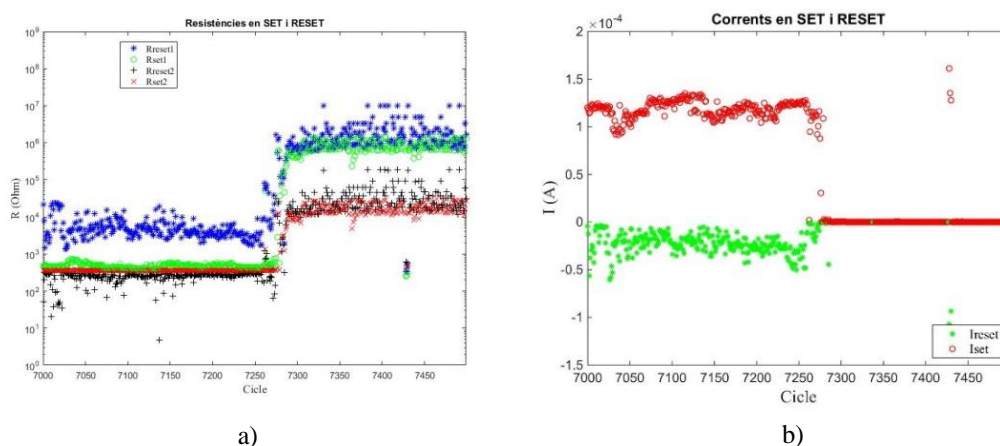

Figura 7.37. Cinc-cents cicles de configuració sèrie. Funcionament correcte fins el 7252 però després els dos es queden bloquejats a HRS. a) Valors de resistència dels dos memristors b) Valors de corrent al llarg dels cicles

Al llarg d'aquests (Figura 7.37 a)) es pot veure que durant els primers 250 cicles la commutació del *memristor* 1 és correcta i a més només ho fa ell. No obstant això, a partir del cicle 7252 el *memristor* 1 comença a augmentar a la seva resistència en HRS fins el punt que deixa de commutar, quedant-se bloquejat en HRS. Això provoca que el *memristor* 2 passi també a HRS i no sigui capaç de tornar a commutar. Cal afegir que si s'observen els corrents (Figura 7.37 b)) aquest fet es podria detectar, ja que hi ha una caiguda brusca d'aquest en el SET, passant de ser de l'ordre de $10 \mu\text{A}$ a pràcticament $0 \mu\text{A}$ en cinc cicles.

Per aquesta raó es procedeix a donar aquesta part de l'assaig de configuració sèrie per acabada i es realitzen corbes de papallona per verificar l'estat en què s'han quedat els *memristors* i, si algun s'ha quedat bloquejat, alliberar-lo. A la Figura 7.38 es mostren les vint corbes característiques realitzades.

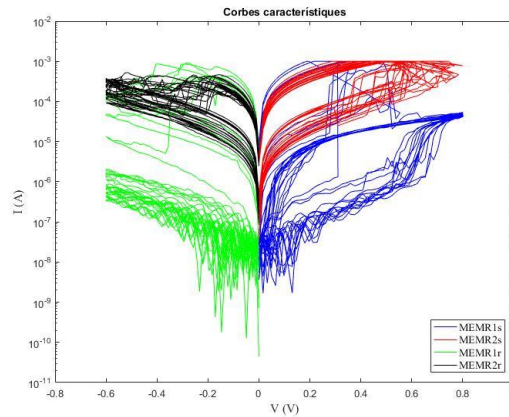

Figura 7.38. Vint cicles de papallona després de la configuració sèrie. El memristor 2 inicialment estava bloquejat a HRS. La papallona del memristor 1 ha canviat força

En aquesta es pot veure que el *memristor* 2 inicialment es trobava bloquejat a HRS, però al cap d'uns quants cicles de corba característica aquest torna a poder commutar bé. A més, cal afegir que les papallones d'aquest s'han mantingut força semblants. Pel que fa al *memristor* 1, ha commutat des del principi però després de fer un parell de cicles amb la corba semblant al de la Figura 7.30, canvia augmentant la resistència dels dos estats entre els que commuta. A més, la finestra de la corba amb voltatges negatius (en color verd a la figura) presenta una finestra molt petita.

Donat que l'experiment es continua en un temps diferent a les proves anteriors, es repeteixen les papallones per comprovar si segueixen funcionant (Figura 7.39).

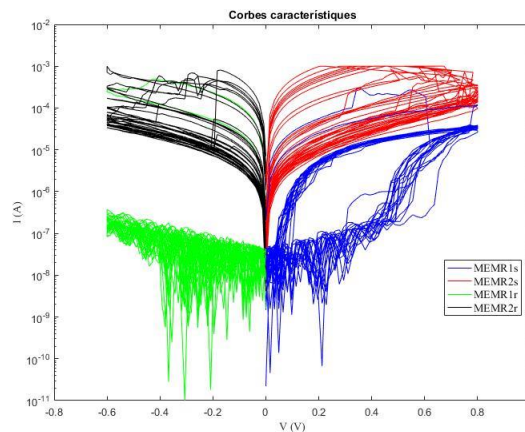

Figura 7.39. Vint cicles de papallona per comprovar l'estat dels memristors. Els dos commuten, però el memristor 2 sembla inestable i el memristor 1 no té quasi finestra a la part negativa (en verd)

Tot seguit es procedeix a fer la configuració sèrie dels dos *memristors*, començant per pocs cicles per tal de fer un calibratge dels voltatges a aplicar. Per aquesta raó es fan cent cicles de configuració sèrie amb els valors aplicats en els últims assajos de configuració sèrie. A la Figura 7.40 es mostren les resistències dels dos *memristors* durant aquests cicles.

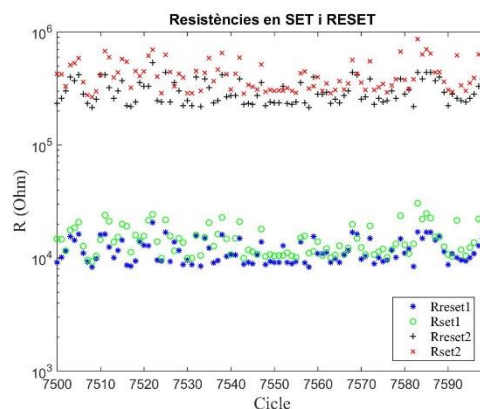

Figura 7.40. Cent cicles de configuració sèrie per calibrar. En tot moment els memristors es troben en HRS, no sent capaços de fer el SET

En aquesta es pot veure que els dos memristors es troben sempre a HRS (al voltant de 10 k Ω pel memristor 1 i de 0,3 M Ω pel memristor 2) i en cap moment són capaços de fer el SET. És per això que es fan cinquanta cicles més potenciant el voltatge que els fa passar a LRS: durant els primers vint cicles es puja V_{WSET} a 1,2 V i es baixa el V_{WRST} a -0,5 V (Figura 7.41 a)) i durant els darrers trenta es baixa encara més el V_{WRST} fins a -0,3 V (Figura 7.41 b)).

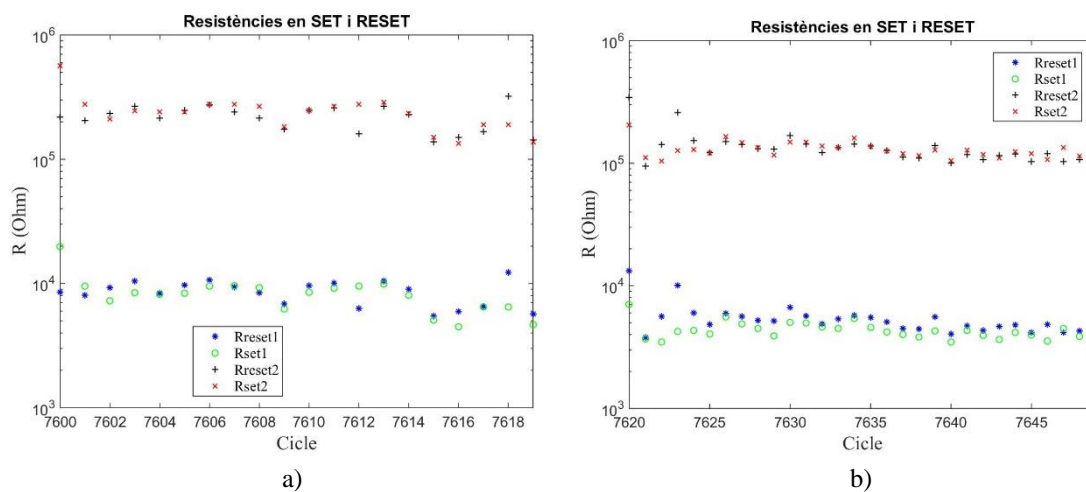

Figura 7.41. Vint (a) i trenta (b) cicles de configuració sèrie afavorint el SET. En cap cas els memristors s'alliberen de l'HRS

No obstant això, en cap dels dos casos s'aconsegueix que els memristors commutïn a l'estat de baixa resistència. Per això es procedeix a realitzar vint cicles de corbes característiques per veure si algun dels dos s'ha bloquejat a HRS no permetent commutar a l'altre, o bé han estat els dos els que s'han quedat a HRS. A la Figura 7.42 es poder observar els resultats d'aplicar-los amb uns voltatges de V_{SET} de +0,8 V i de V_{RST} de -0,6 V (els valors utilitzats per defecte).

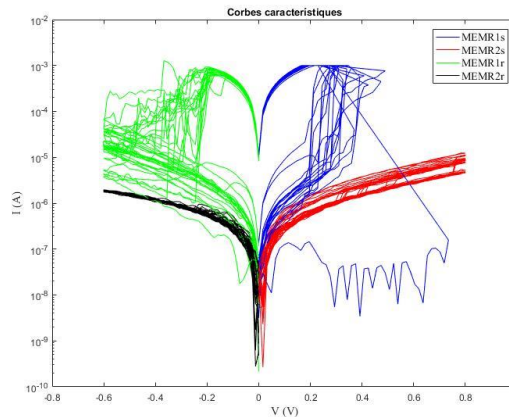

Figura 7.42. Vint cicles de papallona per comprovar si algun memristor s'ha bloquejat. El memristor 2 s'ha quedat fix a HRS i el memristor 1 ha recuperat la forma de papallona que tenia en un principi

Tal i com es pot observar, el *memristor* 2 està bloquejat a HRS i en cap moment torna a commutar i pel que fa al *memristor* 1, aquest sí funciona correctament i, a més, ha recuperat la forma de la corba que presentava inicialment.

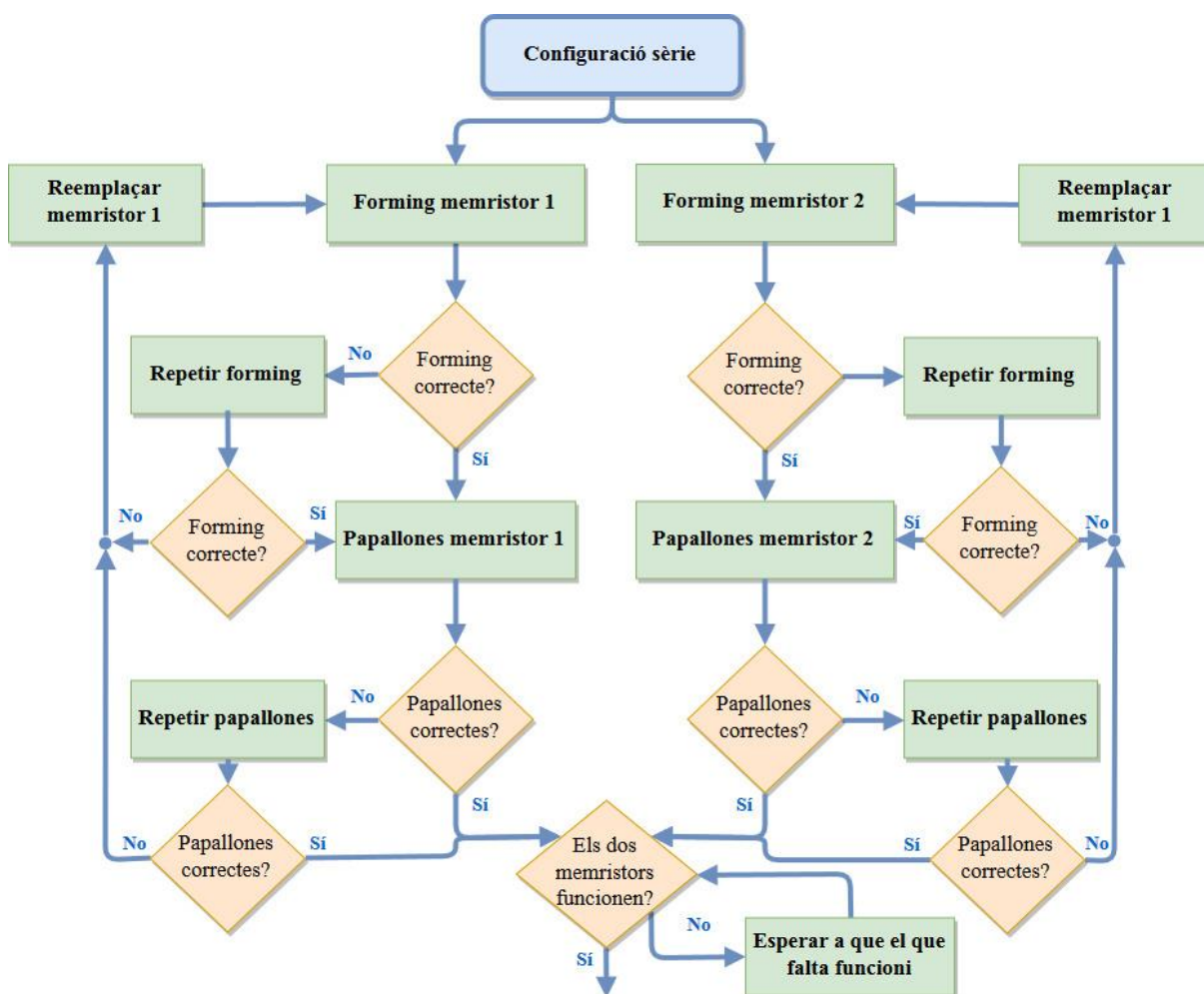
Sabent que el *memristor* 2 s'ha bloquejat, s'ha d'alliberar abans de tornar a fer la configuració sèrie. Així doncs, es procedeix a fer corbes de papallona que afavoreixin el desbloqueig del *memristor* 2. En total es realitzen 60 cicles d'aquestes, seguint el procediment indicat a l'apartat 6.3, però no és possible alliberar-lo i donant, per tant, el test per acabat.

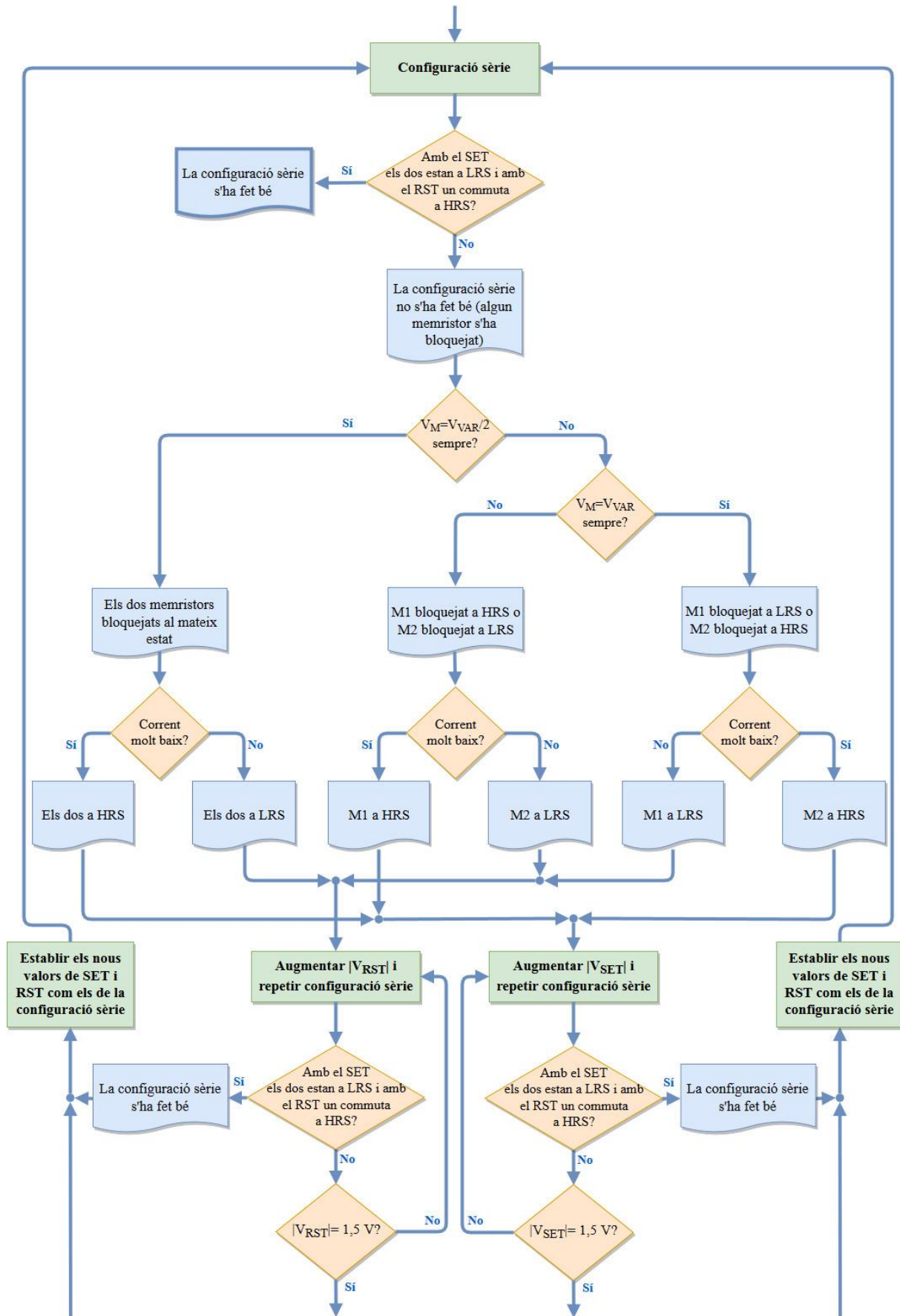
A mode de resum, aquesta parella de *memristors* ha estat capaç de treballar durant pràcticament 7000 cicles de configuració sèrie de forma correcta (i gairebé 8000 en total). Al llarg d'aquests s'han trobat situacions en què la configuració deixava de funcionar, perquè algun dels *memristors* patia un bloqueig en algun dels estats. No obstant, si aquests bloqueigs es donessin en un circuit en què s'utilitzés una parella de *memristors* podrien haver-se detectat observant els canvis bruscos en el corrent i en la resistència del *memristor* que commuta.

7.3. PROPOSTES DE MILLORA PER ALS PROBLEMES TROBATS

Donat que durant la configuració sèrie és habitual que en algun moment els resultats deixin de ser vàlids, perquè un o els dos *memristors* hagin deixat de funcionar, s'ha desenvolupat un procediment per realitzar la configuració sèrie des del moment que s'utilitza per primera vegada els *memristors* fins que la configuració sèrie deixa de funcionar correctament, així com una proposta de metodologia per tal de tornar a tenir resultats vàlids en aquesta, amb l'objectiu de desbloquejar els *memristors* dels estats en què s'han quedat fixats.

A continuació és mostra el diagrama de flux que descriu com procedir al llarg de tota la configuració sèrie.

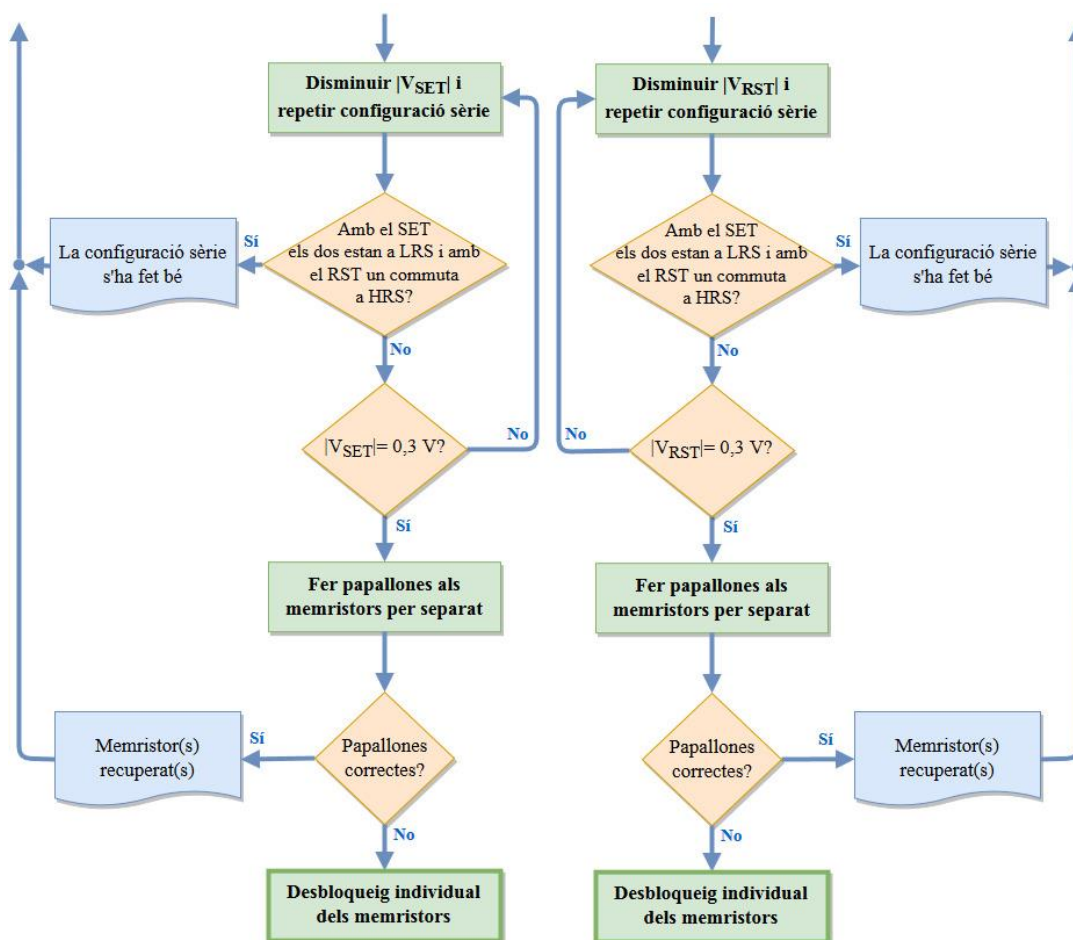

Figura 7.43. Procediment per dur a terme la configuració sèrie

Tal i com descriu la Figura 7.43, el procediment per realitzar la configuració sèrie –i resoldre, dins del que sigui possible, els problemes que puguin aparèixer– parteix de dos *memristors* nous. A aquests se’ls fa el *forming* fins que aquest sigui correcte. En cas de fer-ho dues vegades i no observar cap millora, el *memristor* que no s’està formant s’ha de substituir per un de nou i procedir a formar-lo. Cal afegir que de forma paral·lela s’intentaria alliberar el *memristor* no operatiu amb el procediment indicat a l’apartat 6.3.

Una vegada es tenen dos *memristors* formats, es busquen les corbes característiques d’aquests, per comprovar que ambdós funcionen correctament. En cas que els dos presentin papallones adients, és a dir, que tinguin una finestra amb com a mínim un ordre de magnitud entre HRS i LRS, es procedeix a fer la configuració sèrie. Si, per contra, algun dels *memristors* no en presenta, es repeteixen les papallones en aquest. Si aquestes mostren alguna millora però

segueixen sense tenir prou finestra es repeteixen per assegurar que són estables (que tot i ser una finestra petita el *memristor* no es queda fixat a algun dels estats i la forma de la corba característica no varia molt al llarg dels cicles). En cas que el *memristor* es bloquegi, es descartaria de cara a aquesta configuració sèrie i s'agafaria un de nou, que es posaria a punt per fer la configuració sèrie amb el *memristor* que sí funciona correctament. Cal afegir que de forma paral·lela s'intentaria alliberar el *memristor* no operatiu amb el procediment indicat a l'apartat 6.3.

Quan ja es tenen dos *memristors* que funcionen correctament de forma separada (han fet bé el *forming* i presenten unes papallones estables i amb una certa finestra) es fa la configuració sèrie amb aquests. Començant amb uns valor de SET i RESET d'escriptura predefinitos de 1 V i -0,75 V respectivament, i de SET i RESET de lectura de 0,1 V i -0,1 V, es fan uns quants cicles en aquesta configuració, aplicant el tren de polsos indicat a la introducció de l'apartat 7.

Una vegada acabats aquests cicles, s'observa la resistència d'ambdós *memristors* per analitzar si el test s'ha donat amb èxit o no: en cas que durant la lectura del SET els dos *memristors* es troben en l'estat de baixa resistència (LRS) i durant la lectura del RESET un dels dos es troba en LRS i l'altre ha commutat a l'estat d'alta resistència (HRS), sent sempre el mateix el que passa a HRS durant el RESET es pot dir que l'experiment s'ha fet correctament, conclouent-lo. Si, per contra s'observa qualsevol altra situació, l'experiment no s'ha fet bé i és necessari fer modificacions en els valors d'escriptura de SET o RESET, segons el cas, i repetir-lo.

Si s'analitza aquesta segona situació en detall, es poden observar diferents casos de fallida caracteritzats, la qual sempre inclou el bloqueig d'algun o dels dos *memristors* a un estat resistiu. Per tal de discernir quina situació es té, evitant fer papallones per no modificar de forma separada els *memristors* –ja que això pot provocar que els resultats de l'experiment canviïn respecte als resultats que s'obtidrien si es donés de forma correcta l'experiment sense fer les papallones– s'analitzarà la resistència dels *memristors* en els cicles realitzats calculada pel programa, i es verificarà aquesta amb el voltatge del punt entre els dos *memristors* (V_M) i el corrent de la branca en els polsos de lectura.

En cas els dos *memristors* es quedin bloquejats en el mateix estat, s'observarà que V_M és igual a la meitat voltatge del pols aplicat ($0,5 \cdot V_{AP}$). Segons com sigui el corrent, els dos estaran bloquejats a HRS (tenint un corrent molt baix, de l'ordre de $5 \mu A$) o LRS (tenint un corrent molt

alt, de l'ordre de 100 μA o superior).

També pot donar-se el cas que només un dels *memristors* es quedi fix a un estat. Si V_M és pràcticament el valor del pols de lectura sempre (0,1 V o -0,1 V segons si el pols aplicat és el de SET o RESET, respectivament) o bé el *memristor* 1 s'ha quedat a HRS, si el corrent és molt baix, o bé el *memristor* 2 s'ha quedat a LRS, donant lloc a un corrent elevat. Si en canvi V_M és pràcticament 0 V, o bé el *memristor* 2 s'ha quedat a HRS, presentant la branca un corrent molt baix, o bé el *memristor* 1 s'ha quedat a LRS, donant lloc a un corrent elevat.

Tot i que es tenen els sis casos comentats anteriorment, es poden agrupar en dos categories segons com s'ha d'actuar per intentar corregir l'error: el cas en què algun *memristor* –o els dos– s'ha quedat a LRS i en el que s'ha quedat a HRS.

En el primer cas, si hi ha un bloqueig a LRS implica que l'escriptura RESET no s'està fent correctament i cal potenciar-la, ja sigui reduint el V_{WSET} o augmentant el V_{WRST} . Cal afegir que es recomana fer les modificacions d'aquests valors poc a poc (modificant-los entre 0,1 V i 0,2 V). En el procediment proposat es comença augmentant el V_{WRST} en valor absolut, és a dir, fent-lo més negatiu i repetint la configuració sèrie per veure si la modificació feta és prou perquè es faci el RESET. Per tal d'evitar estressar els *memristors* amb uns valor de tensió que no els permeten commutar, s'aconsella fer pocs cicles amb els valor que s'estan provant (10 cicles és prou per veure si els valors triats són adients o no). En cas que amb el nou valor de RESET ja si commuti un dels *memristors*, donant lloc als resultats exitosos, aquest passarà a ser el nou valor de RESET a aplicar a la configuració sèrie. Si per contra el valor aplicat no és prou, s'anirà pujant el valor absolut de V_{RST} gradualment i fent alguns cicles de configuració sèrie fins a arribar a un V_{RST} llindar de -1,5 V. Si tot i així encara no es fa bé la configuració sèrie, es passa a fer el mateix procediment amb el V_{SET} però ara disminuint-lo, deixant fix V_{WRST} a -1,5 V i fins arribar a un V_{WSET} llindar de 0,3 V en cas que tot i baixar-lo la configuració sèrie no es faci correctament. Si tot i arribar al llindar el test no es fa bé, es procedeix a fer papallones dels dos *memristors* per separat. En cas que les papallones estiguin bé es tornarà a repetir la configuració sèrie des del principi i amb els valors estàndard. Si en canvi les papallones no són correctes, estant el *memristor* fix a un dels dos estats, es procedirà a desbloquejar-lo de manera individual, tal i com es proposa a l'apartat 6.3, ja que és més senzill alliberar-lo; tot i que hi ha la possibilitat que la seva corba característica es vegi modificada (mentre que la del altre *memristor* no) i per tant quan es torni a fer la configuració sèrie commuti l'altre *memristor*. No obstant això, aquest

fet no és important perquè sempre commutarà el mateix *memristor* una vegada hagi començat a commutar un d'ells.

Si, per contra, hi ha algun *memristor* bloquejat a HRS implica que l'escriptura SET no s'està fent correctament i cal potenciar-la, ja sigui reduint el V_{WRST} o augmentant el V_{WSET} . El procediment a seguir és el mateix que pel cas anterior però en comptes de començar pujant el V_{WRST} , es començaria pujant V_{WSET} fins els valor llindar de +1,5 V i després es passaria a disminuir el valor absolut de V_{WRST} , fins a arribar a -0,3 V.

8. VARIACIÓ DE LA TEMPERATURA DE TREBALL

Per tal de posar a prova els dispositius davant de possibles atacs maliciosos, ja sigui buscant destruir el circuit o per extreure informació, s'ha realitzat un assaig consistent en la caracterització de *memristors*, tal i com s'ha fet a l'apartat 6 però afegint el factor de la temperatura.

Així doncs, s'han realitzat corbes de papallona a diferents temperatures per caracteritzar el seu efecte sobre el comportament dels *memristors*. S'ha fet l'assaig a tres temperatures diferents:

- 298 K (25 °C)
- 350 K (77 °C)
- 400 K (127 °C)

8.1. BANC DE TREBALL

Donat que l'assaig és el mateix que l'indicat a l'apartat 6 però variant la temperatura, els instruments necessaris per fer aquest test són els mateixos, però afegint una cambra climàtica (Dycometal CET-40/81) [19] que és la que permet variar temperatura i fixar-la als valors desitjats.

A la Figura 8.1 es mostra una imatge d'aquesta.

Figura 8.1. Vista exterior de la cambra climàtica

La cambra climàtica té un recinte en el qual es col·loca la protoboard (Figura 8.2) i té dos accessos a l'interior d'aquesta: un pel sostre i un altre per una de les parets. A la Figura 8.1 es veu com surten dos cables per l'accés de la paret de la dreta, que es corresponen als que surten de la cambra en la Figura 8.2.

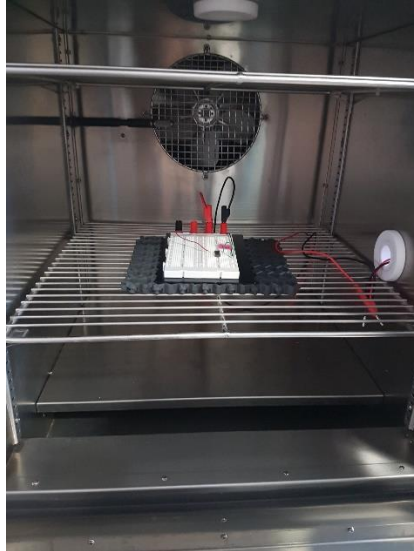

Figura 8.2. Recinte interior de la cambra amb la protoboard disposada en aquest

A més, aquesta es controla a través del panell que té en la part frontal i que es pot veure a la Figura 8.3.

Figura 8.3. Panell de control de la cambra climàtica

8.2. RESULTATS DE L'EXPERIMENTACIÓ

Amb l'objectiu de posar a prova el funcionament dels *memristors* a altes temperatures, el procediment seguit ha estat el que es comenta a continuació a l'hora que es mostren els resultats d'un dels *memristors* provats.

Primerament, es munta el *memristor* a la protoboard, se situa dins la cambra climàtica i es connecten els cables que surten de la cambra climàtica i van a parar a la SMU, que és controlada per un ordinador.

Tot seguit, es forma el *memristor* abans de posar en marxa la cambra, ja que una vegada es posa en funcionament no és possible treure ni canviar el *memristor* sense haver d'esperar a que es torni a estabilitzar la temperatura. És per això que es forma i es verifica que funciona correctament abans de fixar un valor de temperatura.

El *forming* es mostra a la Figura 8.4.

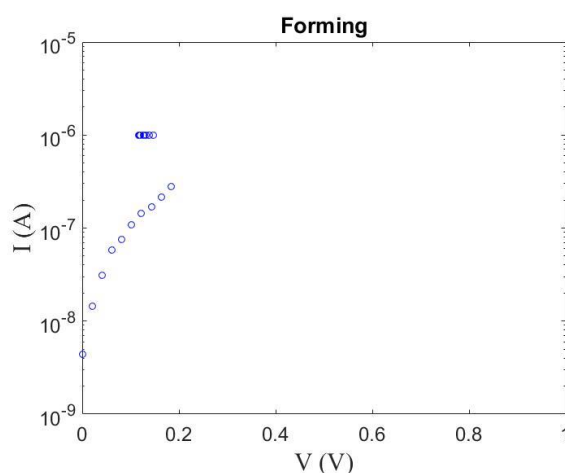

Figura 8.4. *forming* del memristor. S'ha format molt ràpid: als 0,2 V ja ho ha fet

Tal i com es pot veure, aquest *memristor* es forma molt ràpid, ja que arriba al límit de corrent (un microamper) als 0,2 V.

A continuació es fan vint cicles de papallona per confirmar aquest que funciona bé amb els voltatges predefinitos (Figura 8.5).

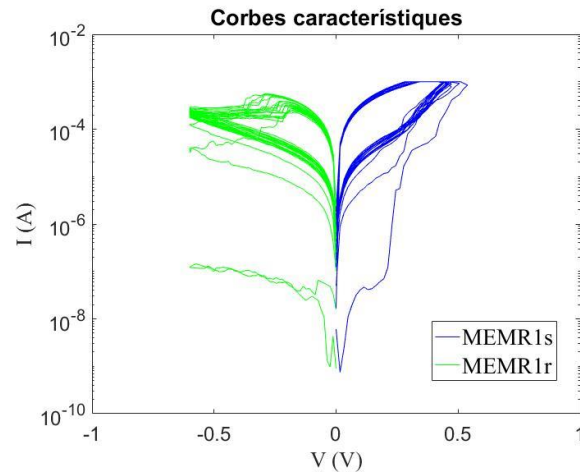

Figura 8.5. Vint cicles de papallona per determinar si el memristor funciona correctament

Donat que el *memristor* funciona correctament, es procedeix a activar la cambra i es fixa la temperatura de la cambra climàtica a 25 °C, esperant fins que tot el recinte estigui a aquesta temperatura. Això es pot veure gràcies a la temperatura mostrada per la pantalla del panel de control de la cambra climàtica, en què una vegada s'ha estabilitzat indica que ja es pot fer el test perquè tot el recinte es troba a la mateixa temperatura.

Una vegada la temperatura és la desitjada, es fan cent cicles de corba característica, que es mostren a la Figura 8.6.

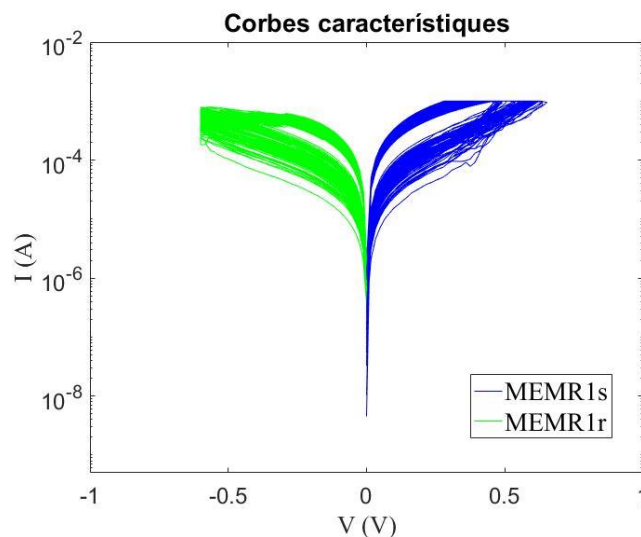

Figura 8.6. Cent cicles de papallona a 298 K. El memristor commuta bé però cada vegada té una finestra més petita

En aquesta es pot veure que el *memristor* commuta bé. No obstant això, a mesura que van passant els cicles la finestra va disminuint (tot i que inclús al final segueix commutant).

Tot seguit es puja la temperatura de la cambra a 350 K i s'espera fins que aquesta s'estabilitza per procedir a realitzar cent cicles més de papallona (Figura 8.7).

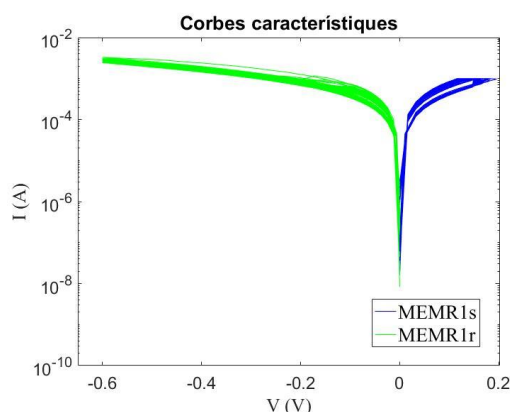

Figura 8.7. Cent cicles de papallona a 350 K. El memristor commuta però la finestra ha disminuït molt

Com es pot veure, el memristor segueix commutant, tot i que la finestra s'ha reduït encara més.

A continuació es torna a pujar la temperatura fins a 395 K i s'espera fins que estigui estabilitzada. Una vegada la temperatura de la cambra és homogènia i té el valor fixat, es fan cent cicles més de corba característica, que es mostren a la Figura 8.8.

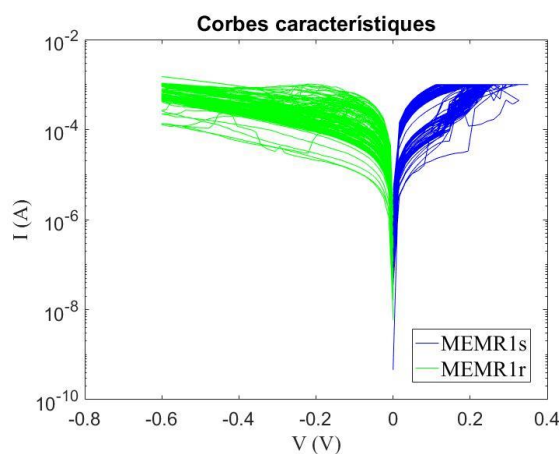

Figura 8.8. Cent cicles de papallona a 395 K. La finestra s'ha recuperat

Tal i com es pot veure en els cicles, les papallones s'han recuperat una mica respecte a les de l'assaig a 350 K i tornant a semblar-se a les inicials (Figura 8.5) i augmentant la finestra.

Com a conclusió, aquest assaig permet veure que la corba característica del memristor és, en general, inestable i va canviant al llarg del temps –com ja s'ha observat en altres experiments a temperatura ambient– i que la temperatura no és un paràmetre que acceleri o ralenteixi aquesta degradació, sinó que no afecta al comportament d'aquest.

9. PLANIFICACIÓ I PROGRAMACIÓ

Per tal de dur a terme aquest projecte, s'han realitzat diverses tasques.

Primerament, s'ha buscat informació i s'han llegit articles relacionats amb els *memristors* i la seguretat hardware, per tal de definir l'estat de l'art.

Una vegada s'han tingut els coneixements necessaris sobre el tema, s'ha procedit a la realització dels assajos per observar i analitzar el comportament dels *memristors*.

S'ha començat definint el banc de treball necessari per realitzar les corbes característiques: s'han preparat els programes de MATLAB (Annex A) i s'ha definit el circuit a muntar.

A continuació s'han dut a terme els assajos amb els diferents *memristors* i s'han analitzat els resultats, per posteriorment documentar les conclusions extretes d'aquests.

Finalment, s'ha establert un procediment de millora per desbloquejar els *memristors* que s'hagin quedat bloquejats a un estat resistiu i s'ha posat en pràctica amb els *memristors* que s'han utilitzat a posteriori.

Una vegada s'han analitzat suficients corbes característiques de *memristors* com per poder definir el procediment de recuperació, s'ha passat a realitzar la configuració sèrie. Primer definint el banc de treball –programant el codi per a la configuració sèrie (Annex B) i definint el circuit a realitzar– i després realitzant els assajos i analitzant els resultats per cada parella de *memristors*.

Una vegada fets uns quants tests de configuració sèrie, s'ha definit una metodologia per realitzar la configuració sèrie i intentar desbloquejar els *memristors* en cas que s'hagin quedat bloquejats. Aquesta s'ha posat en pràctica des dels moment que s'ha definit. Una vegada realitzades totes les proves, s'ha procedit a la documentació dels resultats observats i les conclusions extretes d'aquesta part.

Per últim s'ha preparat el banc de treball i s'han realitzat els assajos amb la cambra climàtica, realitzant les cobres característiques de *memristors* afegint el factor de la temperatura. A mesura que s'ha fet un assaig a una determinada temperatura s'han anat analitzat els resultats. Quan

aquests s'han donat per finalitzats, s'ha documentat aquesta part del treball.

Amb aquests últims tests s'ha donat per acabada la part d'experimentació i s'ha procedit a calcular el cost del treball i acabar la redacció de les diferents parts del treball per acabar (planificació, conclusions, resum, etc.).

A la Figura 9.1 es mostra un cronograma amb la duració de les diferents accions dutes a terme per a la realització d'aquest treball.

Aquestes accions s'han classificat en quatre tipus: Aquelles relacionades amb les corbes característiques (en verd), amb la configuració sèrie (en verd), amb la cambra climàtica (en taronja) i altres tasques de cerca d'informació i documentació (en groc), com la cerca d'informació i documentació de l'estat de l'art, els costos, la planificació, etc.

Per últim, cal afegir que s'ha indicat com "BT" l'acció de definir el banc de treball i l'acció de "Millora" fa referència a la proposta de millora desenvolupada, ja sigui per les corbes de papallona o la configuració sèrie, segons el color de la cel·la.

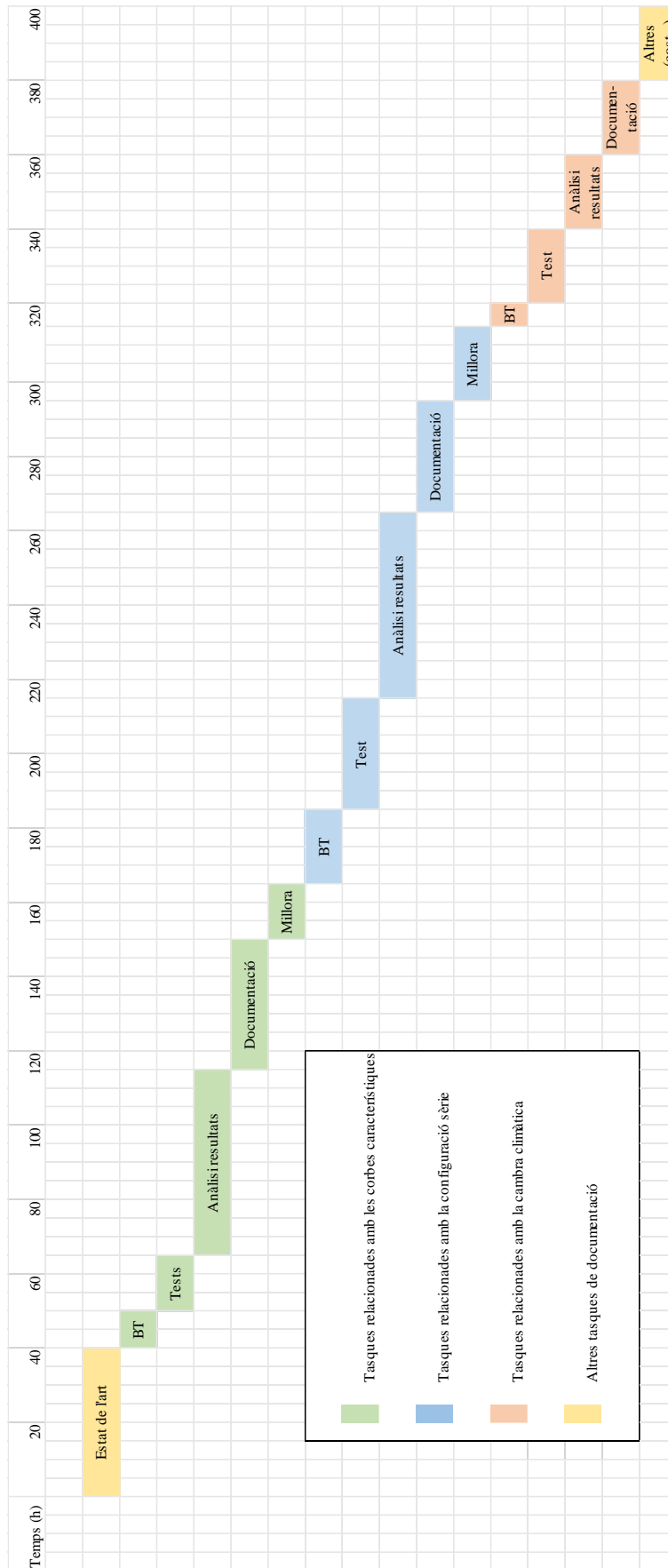

Figura 9.1. Cronograma amb la dedicació dedicada a cada tasca

10. ESTUDI ECONÒMIC

En aquest apartat es detallen els aspectes econòmics relacionats amb el projecte.

D'una banda es tindrà en compte els costos associats a l'equipament, programes i els components utilitzats i de l'altra el dels recursos humans.

10.1. COSTS ASSOCIATS ALS EQUIPS, LLICÈNCIES I COMPONENTS

Pel que fa als equips utilitzats s'ha utilitzat:

- L'SMU
- L'ordinador que controla l'SMU
- La cambra climàtica
- L'ordinador amb què es feia la documentació del treball

No obstant això, aquests no s'han adquirit especialment pel projecte de manera que només s'ha comptabilitzat la part proporcional associada al temps d'ús. A més, pel que fa a la cambra climàtica, donat que es va adquirir fa més de 15 anys, es considera que està totalment amortitzada, no suposant un cost a computar.

Respecte a programes informàtics i llicències només s'ha fet servir la llicència acadèmica de MATLAB.

Per últim, pel que fa als components utilitzats, s'han utilitzat els següents:

- *Protoboards*. De les quals una es va fer malbé en les proves de la cambra climàtica
- *Memristors*
- Cables

Així doncs, si s'agrupen totes les eines utilitzades per al projecte amb els costos associats, es veu que aquesta partida comporta una despesa de 1911 €, tal i com es mostra a la Taula 10.1.

COSTOS ASSOCIATS ALS EQUIPS, LICÈNCIES I COMPONENTS						
Concepte	Cost unitari (€)	Unitats emprades	Ús dedicat al projecte (%)	Període d'ús (mesos)	Període de depreciació (mesos)	Import (€)
SMU	12000	1	100	4	120	400
Ordinador SMU	2000	1	100	4	60	133,33
Ordinador documentació	2000	1	100	5	60	166,67
Llicència de MATLAB	500	1	100	5	12	208,33
Protoboard	35,21	2	100	4	12	46,95
<i>Memristors</i>	27,5	33	100	4	N/A	907,5
Cables (1 m)	2	1	100	4	N/A	2
Adaptador GPIB-USB	693,33	1	100	4	60	46,22
SUBTOTAL (€)						1911

Taula 10.1 Costos associats a equipament, llicències i components

10.2. COSTS ASSOCIATS ALS RECURSOS HUMANS

Pel que fa als costos associats al temps dedicat al treball, s'ha comptabilitzat tant el de l'estudiant com el dels dos tutors, en aspectes com l'orientació i assessoria per part dels professors cap a l'estudiant.

A la Taula 10.2 es detalla el temps i l'import que ha suposat cadascuna de les tasques realitzades, donant lloc a un cost total en recursos humans de 12500 €.

COSTOS ASSOCIATS ALS EQUIPS, L·LICÈNCIES I COMPONENTS			
Concepte	Hores	Preu per hora (€)	Import (€)
Recerca i investigació de l'estat de l'art	40	25	1000
Desenvolupament de tests	100	25	2500
Anàlisi de resultats	120	25	3000
Documentació dels tests i els resultats	140	25	3500
Assessoria tutors (estudiant)	20	25	500
Assessoria tutors (professorat)	40	50	2000
SUBTOTAL (€)			12500

Taula 10.2. Costos associats als recursos humans

10.3. COSTS TOTALS

Pel càlcul dels costos totals s'ha tingut en compte, a part de les dues partides detallades en els apartats anteriors, els costos indirectes del projecte, els quals s'han comptabilitzat en un 11,5% de la suma dels altres costos d'aquest. Aquest percentatge és el que s'aplica als projectes del departament on s'ha realitzat el treball, ja que els costos indirectes de tota l'escola es reparteixen en funció de la facturació de cada departament.

Així doncs, tal i com es detalla a la Taula 10.3, els costos del projecte són de 16068,27 €.

COSTS ASSOCIATS ALS EQUIPS, LICÈNCIES I COMPONENTS	
Concepte	Import (€)
Costs d'equipament, llicències i components	1911
Costs dels recursos humans	12500
Costs indirectes (11,5%)	1657,27
TOTAL (€)	16068,27

Taula 10.3. Costos total del projecte

11. CONCLUSIONS

En aquest projecte s'ha caracteritzat experimentalment el comportament elèctric dels *memristors*, uns dispositius que es comporten com una resistència amb memòria, la qual depèn de les accions elèctriques aplicades anteriorment. Una fase important del projecte ha consistit en dissenyar i posar a punt el banc de treball necessari per a realitzar les proves. L'objectiu principal ha estat l'avaluació de si aquests podrien ser utilitzats en aplicacions de seguretat hardware.

D'aquesta manera, primer s'han realitzat les corbes característiques corrent/voltatge dels *memristors*, desenvolupant els programes de MATLAB necessaris per controlar l'aparell de mesura amb què es feien, així com establint el banc de treball. A través de l'anàlisi dels resultats dels diferents *memristors* assajats, s'ha observat dos tipus de comportament: ràpida degradació del dispositiu, que és el comportament més freqüentment obtingut, i alta resistència a la degradació d'aquest. Així doncs, això ha corroborat que la tecnologia dels *memristors* és encara immadura i per això la majoria d'aquests s'han fet malbé ràpidament –tot i seguir les recomanacions del fabricant a l'hora d'excitar-los.

A part de caracteritzar-los elèctricament per tal de verificar el seu comportament, també s'han realitzat assajos posant dos *memristors* en sèrie amb l'objectiu de determinar si sempre commutava el mateix *memristor* –fet que si es confirmava permetria utilitzar en un futur els *memristors* com a cel·la base per als PUFs–. Al realitzar els assajos es van trobar les dues mateixes classes que pel cas de la caracterització: parelles de *memristors* en què algun es degradava ràpid (cas més freqüent) i parelles que resistien molts cicles (milers) de configuració sèrie. Durant l'experimentació realitzada, per ambdós tipus de parelles, sempre s'ha observat que commuta només un *memristor* i és sempre el mateix, fet que permet confirmar que la configuració sèrie de dos *memristors* és una estructura prometedora per a la realització de PUFs.

A més, amb l'objectiu d'avaluar la resposta elèctrica dels dispositius en front algun possible atac maliciós basat en canvis de temperatura, en un intent de manipulació del circuit o extracció de dades, s'han sotmès els *memristors* a diferents temperatures i s'han repetit les corbes de papallona. En l'estudi dels resultats, s'ha observat que un augment de temperatura no modifica el comportament dels *memristors*, recolzant aquest resultat la proposta d'ús d'aquests per aplicacions de seguretat quan la tecnologia hagi madurat.

Per últim, s'ha proposat un procediment per alliberar els *memristors* que s'han degradat, quedant-se bloquejats en algun dels seus estats resistius. Tant pel cas de la configuració sèrie com per les corbes característiques: en cas que un *memristor* es bloquegi realitzant la configuració sèrie, es proposa un procediment per alliberar-lo sense haver d'excitar-lo fora de la configuració i, en cas que no sigui possible, fent-ho a ell sol. Això es fa perquè actuant sobre un *memristor* sol és més senzill alliberar-lo però hi ha la possibilitat que aquest vegi modificada la seva corba característica respecte a la inicial, mentre que l'altre *memristor* no s'hi ha sotmès. D'aquesta manera, si es repeteix la configuració sèrie pot ser que sigui l'altre *memristor* qui commuti. No obstant, a partir d'aquest moment, sempre ho farà el mateix.

A mode de conclusió, a través de la realització dels diferents assajos comentats anteriorment, s'ha observat que els *memristors* són uns candidats factibles per a la fabricació de PUFs, tot i que encara és necessari que la tecnologia segueixi madurant per evitar un deteriorament ràpid dels dispositius.

12. AGRAÏMENTS

Vull agrair als meus tutors, el Daniel Arumí Delgado i la Rosa Rodríguez Montañés, la seva dedicació i seguiment al llarg de la realització d'aquest treball. Pels consells i ajuda oferts i tot el coneixement que han posat al meu abast amb articles que m'han ajudat a documentar el projecte, així com el temps que han dedicat analitzant els resultats dels test realitzats.

A més, vull agrair a en Daniel en particular l'ajuda oferida a l'hora de fer els programes de MATLAB pel control de l'SMU.

Finalment, també aprecio el treball fet pel Salvador Manich-Bou, que amb les seves classes d'Ampliació d'Electrònica va presentar-me els *memristors* i va fer que tingués la curiositat sobre el seu funcionament com per realitzar aquest projecte.

13. BIBLIOGRAFIA

- [1] L. O. Chua, «*Memristor*—missing circuit element,» *IEEE Trans. Circuit Theory*, Vol. CT-18, núm. 5, pàg. 507–519, setembre 1971.
- [2] L. O. Chua, «The Fourth Element,» *Proceedings of the IEEE*, vol. 100, núm. 6, pàg. 1920-1927, juny 2012.
- [3] A. H. Edwards *et al.*, «Reconfigurable Memristive Device Technologies,» *Proceedings of the IEEE*, vol. 103, núm. 7, pàg. 1004-1033, juliol 2015.
- [4] J. Rajendran *et al.*, «NanoMeets Security: Exploring Nanoelectronic Devices for Security Applications,» *Proceedings of the IEEE*, vol. 103, núm. 5, pàg. 829-849, maig 2015.
- [5] Y. Hirose i H. Hirose, «Polarity-dependent memory switching and behavior of Ag dendrite in Ag-photodoped amorphous As₂S₃ films,» *J. Appl. Phys*, vol. 47, pàg. 2767–2772, 1976.
- [6] W. C. Chien *et al.*, «A forming-free WO_x resistive memory using a novel self-aligned field enhancement feature with excellent reliability and scalability,» *Proceedings of the IEEE Int. Electron Devices Meeting*, pàg. 19.2.1–19.2.4., 2010.
- [7] Wong *et al.*, «Metal–Oxide RRAM,» *Proceedings of the IEEE*, vol. 100, núm. 6, pàg. 1951-1970, juny 2012.
- [8] I. G. Baek *et al.*, «Highly scalable nonvolatile resistive memory using simple binary oxide driven by asymmetric unipolar voltage pulses,» *Proceedings of the IEEE Int. Electron Devices Meeting*, pàg. 587–590., 2004.
- [9] R. Meyer *et al.*, «Oxide dual-layer memory element for scalable non-volatile cross-point memory technology,» *Proc. 9th Annu. Non-Volatile Memory Technol. Symp*, 2008.
- [10] Knowm Inc., «Knowm_Memristors,» [En línia]. Disponible a:
http://knowm.org/downloads/Knowm_Memristors.pdf. [Últim accés: 5 febrer 2017].
- [11] K. A. Campbell, «Self-Directed Channel *Memristor* for High Temperature Operation,» agost

2016.

- [12] Herder *et al.*, «Physical Unclonable Functions and Applications: A Tutorial,» *Proceedings of the IEEE*, vol. 102, núm. 8, pàg. 1126-1141, agost 2014.
- [13] Keysight Technologies, «Keysight Technologies B2900 Series Precision Source/Measure Unit. User's Guide,» desembre 2016. [En línia]. Disponible a:
<http://literature.cdn.keysight.com/litweb/pdf/B2910-90010.pdf>. [Últim accés: 8 febrer 2017].
- [14] M. Serrano Borrero, «Herramienta software para el control remoto de una fuente de alimentación mediante una interfaz gráfica,» [En línia]. Disponible a:
<http://bibing.us.es/proyectos/abreproy/11986/fichero/CAP%C3%8DTULO+2%252FCAP%C3%8DTULO+2.pdf>. [Últim accés: 24 febrer 2017].
- [15] MathWorks, «Instrument Control Toolbox,» 2 març 2017. [En línia]. Disponible a:
<https://es.mathworks.com/products/instrument.html>.
- [16] Keysight Technologies, «B2900A Precision Source Measure Unit IVI and MATLAB Instrument Drivers,» desembre 2016. [En línia]. Disponible a:
<http://www.keysight.com/main/software.jsp?cc=US&lc=eng&ckey=2056761&nid=-11143.0.00&id=2056761>. [Últim accés: 27 març 2017].
- [17] Keysight Technologies, «Keysight Technologies B2900 Series Precision Source/Measure Unit. Programming Guide,» desembre 2016. [En línia]. Disponible a:
<http://literature.cdn.keysight.com/litweb/pdf/B2910-90020.pdf>. [Últim accés: 17 març 2017].
- [18] Keysight Technologies, «Keysight Technologies B2900 Series Precision Source/Measure Unit. SCPI Command Reference,» desembre 2016. [En línia]. Disponible a:
<http://literature.cdn.keysight.com/litweb/pdf/B2910-90030.pdf>. [Últim accés: 17 març 2017].
- [19] Dycometal, «Especificaciones técnicas de la cámara de ensayos térmicos mod. CET-40/81 mediante regulador electrónico digital de la temperatura».

